

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
VĒSTURES UN FILOZOFIJAS FAKULTĀTE
ARHEOLOĢIJAS UN VĒSTURES PALĪGDISCIPLĪNU KATEDRA

**NEREDZĪGO IZGLĪTOŠANAS BIEDRĪBAS
IZVEIDOŠANA UN ATTĪSTĪBA
VIDZEMĒ UN KURZEMĒ 1877.-1933.**

MAĢISTRA DARBS

Autors: **Ilgvars HOFMANIS**
Stud. apl. Nr. 00502
Darba vadītājs: Dr. hist. asociētais profesors
A. GAVRĪĻINS

RĪGA 2007

ANOTĀCIJA

Šis darbs veltīts Neredzīgo un Vājredzīgo Izglītošanas biedrības izveidei un attīstībai Vidzemē un Kurzemē [1877. – 1933. gadā]. Aplūkojamā biedrība bija pirmā organizācija, kura Latvijas teritorijā rūpējas par cilvēku ar redzes problēmām izglītošanas iespējām. Tās vēsture noritējusi divos atšķirīgos vispārējās vēstures periodos Krievijas impērijas laikā [1877. – 1917.] un Latvijas Republikas [1918. – 1933. gads] laikā.

Darba mērķis ir sniegt Izglītošanas biedrības vēstures mūsdienīgu vērtējumu.

Darba uzdevumi: izvērtēt Izglītošanas biedrības vēsturi pirmajā aplūkotajā periodā, kā arī izvērtēt šīs biedrības otrajā vispārējās vēstures periodā.

Darba struktūru veido ievads, avotu un literatūras apskats, 2 nodaļas, nobeigums, avotu un literatūras saraksts, kā arī 19.05.2007. anotācija latviešu un angļu valodā.

ANNOTATION

The given work is devoted to the foundation and development of the Blind and Visually Impaired Educational Society in Kurzeme and Vidzeme during 1877. – 1933. The viewed Society was the first organization in Latvia which cared of making education accessible to the visually impaired people. The Society's history took place during the two various common history periods: the period of the Russia Empire and the Latvian Republic period.

The aim of the work is to evaluate. The Educational Society from the modern history point of view.

The work's tasks are the following: to evaluate the Educational Society's history during the first analyzed period, and to evaluate the Society during the second common history period.

The given work consists of the introduction, the sources and literature's review, two parts, conclusion, list of literature, as well as annotation of 19.05.2007 in Latvian and English.

SATURS

IEVADS	5. lpp.
AVOTU UN LITERATŪRAS APSKATS	6. - 15. lpp.
I. NODAĻA. Izglītošanas biedrības darbība XIX gs. beigās un XX gs. sākumā (1877.-1918.) beigās un XX gs. sākumā (1877.-1918.)	16. - 33. lpp.
II. NODAĻA. Izglītošanas biedrības darbība neatkarīgās Latvijas laikā (1918.-1933)	34. - 42. lpp.
NOBEIGUMS	43. lpp.
IZMANTOTIE AVOTI UN LITERATŪRA	44. - 45. lpp.
DOKUMENTĀRĀ LAPA	46. lpp.

IEVADS

Šis darbs ir Neredzīgo un vājredzīgo izglītošanas biedrības Vidzemē un Kurzemē izveidošanas un attīstības [1877.-1933. gads] historiogrāfisks vērtējums. Minētā vācbaltiešu labdarības organizācija ir jāatšķir no Latvijas Neredzīgo biedrības [dibināta 1926. gadā ar sākotnējo nosaukumu “Latvijas Neredzīgo savienība”], kurā apvienojušies paši neredzīgie. Cilvēku ar redzes problēmām izglītošana ir sarežģīts process, kas prasa dziļas tifloloģijas zināšanas. Lai pilnveidotu minētās sociālās grupas cilvēku visu līmeņu un veidu izglītību, ir lietderīgi zināt šīs izglītības vēsturi. Aplūkojamā problēma ietilpst sociālās vēstures interešu lokā. Tās izpēte cieši saistīta ar tifoldpedagoģijas, tiflopsiholoģijas, rehabilitoloģijas un jurisprudences zinātnēm. Kopš XX gs. septiņdesmito gadu beigām vēsturnieki apskatāmo tematu nav pētījuši. Atsevišķas šai darbā aplūkotā perioda neredzīgo un vājredzīgo izglītības, rehabilitācijas un integrācijas jautājumus ir pētījuši ar šādu cilvēku aprūpi saistīto iestāžu darbinieki, kuriem nereti trūkst XIX gs. otrās puses un XX gs. pirmās puses vēstures zināšanu. Tādēļ viņi, dažkārt nesaista to aprakstīto problēmu ar laikmeta kultūrvēsturisko kontekstu.

Darba mērķi izvērtēt Neredzīgo un vājredzīgo izglītošanas biedrības Vidzemē un Kurzemē izveidošanas un attīstības vēsturi 1877. – 1933. g.

Darba uzdevumi:

1) izvērtēt Neredzīgo un vājredzīgo izglītošanas biedrības dibināšanas un attīstības gaitu 1877. – 1918. g.;

2) izanalizēt šīs biedrības tālākās attīstības [1918. – 1933. gads] vēsturi.

1877. gadā nodibināja Neredzīgo un vājredzīgo izglītošanas biedrību un 1933. gadā to likvidēja.

Darbā ir divas nodaļas, kas izklāsta izglītošanas biedrības izveidošanās un attīstības vēsturi katra atšķirīgā vispārējās vēstures periodā.

Pirmā nodaļā stāstīts par izglītošanas biedrības dibināšanas un attīstības vēsturi Krievijas impērijas laikā [1877. – 1918. gads].

Otrā nodaļa veltīta neatkarīgās Latvijas pastāvēšanas pirmajiem gadiem [1918. – 1933. gads].

AVOTU UN LITERATŪRAS APSKATS

Avotu un literatūras apskats ir daļēji strukturēts atbilstoši maģistra darbā aplūkotās tēmas pētniecības iestādēm.

Tās ir ar Latvijas neredzīgo cilvēku izglītību un aprūpi saistīto iestāžu materiālu krājumi, kas pakļautas gan Latvijas Neredzīgo biedrībai, gan valstij.

Latvijas Neredzīgo biedrības materiālu krājums. 1926. gadā dibināta Latvijas Neredzīgo savienība ¹ [kopš 1940. gada– Latvijas Neredzīgo biedrība, kopš 1946. gada – Latvijas PSR Neredzīgo biedrība, kopš 1992. gada – atkal Latvijas Neredzīgo biedrība] ². Latvijas Neredzīgo biedrības – LNB Sabiedriskais vēstures muzejs pastāv kopš 1986. gada.³ Muzejā ievietoti ap 5000 materiālo vienību, kas stāsta par neredzīgo rehabilitācijas sākumiem Latvijas teritorijā laika posmā no 1806. līdz 1949. gadam, par LNB struktūru darbību, kā arī par notikumiem valstij pakļautajās neredzīgo izglītības, aprūpes un bibliotekārās apkalpošanas iestādēs.⁴ Maģistra darbā izmantoti tie LNB Sabiedriskās vēstures muzeja materiāli, kas vēstī par Neredzīgo un vājredzīgo izglītošanas biedrības Kurzemē un Vidzemē, kā arī par tai pakļautā Neredzīgo institūta, izveidošanos un darbību.

LNB Sabiedriskās vēstures muzeja ekspozīcijā ievietoti bijušā Neredzīgo Pansionāta (tagad Redzes invalīdu sociālās aprūpes centra “Jugla”) kādreizējās direktores Izoldas Vītolas manuskripti.⁵ Nav precīzi zināms, kad I. Vītola sākusī strādāt par minētā pensionāta direktori, taču kopš XX gs. sešdesmito gadu sākuma viņa kopā ar savu dzīvesbiedru I.Ozoliņu vākusi materiālus par neredzīgo rehabilitācijas vēsturi Latvijas teritorijā XIX gs. otrajā un XX gs. pirmajā pusē, izmantojot gan publikācijas vācu un latviešu presē, gan atsevišķas grāmatas, gan arhīvu dokumentus. Iegūto informāciju I. Vītola izlietoja vairāku manuskriptu sarakstīšanā, kuri atrodas LNB Sabiedriskajā vēstures muzejā.

1957. gadā toreizējā Latvijas PSR Neredzīgo biedrība sāka izdot žurnālu “Rosme”.⁶ Maģistra darbā izmantoti žurnālā “Rosme” publicētie R. Malvesa, R. Jansones un A. Brieža raksti.^{7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14}

¹ Latvijas neredzīgo biedrības struktūra [tiešsaiste]. Rīga, LNBRC, [atsauce 01.04.2007.]. Pieejams internetā: <http://www.lnbc.lv/lnb.htm>.

² Turpat.

³ <http://www.lnbc.lv/muzejs.htm>

⁴ Turpat.

⁵ Turpat.

⁶ <http://www.lnbc.lv/muzejs.htm>

⁷ **Malvess, R.** Neredzīgo institūta priekšvēsture. *Rosme*. 1971, Nr.9, 2.-3. lpp.

⁸ **Malvess, R.** Neredzīgo institūta ekonomiskā bāze. *Rosme*. 1977, Nr.5, 9.lpp.

Mag. hist. Roberts Malvess (1905. – 1982.) bija arhivārs un paleogrāfs, kura daudzpusīgo zinātnisko interešu lokā ietilpa gan Vidzemes vēsture XVII gs., gan Latgales dialekta problēmas.¹⁵,¹⁶ Šajā darbā izmantoti žurnālā “Rosme” publicēti R. Malvesa raksti, kas veltīti Neredzīgo institūta izveidei un attīstībai XIX gs. pēdējā trešdaļā un XX gs. sākumā, kā arī pašas Kurzemes un Vidzemes Neredzīgo un vājredzīgo izglītošanas biedrības darbības izpētei. Interesi par Neredzīgo institūta vēsturi Latvijas teritorijā R. Malvesam radās, strādājot par audzinātāju bijušajā Rīgas Neredzīgo un vājredzīgo bērnu internskolā (tagad Strazdumuižas internātskola, attīstības centrs neredzīgiem un vājredzīgiem bērniem).¹⁷

Valsts iestāžu materiālu krājums. 1961. gadā dibināta toreizējā republikāniskā Neredzīgo raksta bibliotēka (tagad Valsts aģentūra “Latvijas Neredzīgo bibliotēka”).¹⁸ 1974. gada jūnijā Neredzīgo bibliotēkā izveidoja Tifloloģijas nodaļu. Pēc mēneša (1974. gada jūlijā) par Tifloloģijas nodaļas vadītāju kļuva Irēna Gaile. Šai amatā viņa nostrādāja līdz 2006. gada decembrim. Atzīmējot visvecākās bibliotēkas tiflofondā esošās latviešu valodā pārrakstītās grāmatas simtgadi, radās ideja apkopot materiālus un sniegt ieskatu Braila rakstā ar roku pārrakstīto grāmatu vēsturē, kas vienlaicīgi būtu arī veltījums visiem zināmajiem un nezināmajiem pārrakstītājiem.^{19,20}

Maģistra darbā izmantoti gan dažādu laiku un tautu tiflopedagogu darbi, gan Strazdumuižas novadpētniecības jautājumiem veltītu darbu fragmenti, gan darbi, kas raksturo XIX. gs otrās puses un XX. gs pirmās puses kultūrvēsturisko kontekstu.

I.Vītolas manuskripts ir vienīgais, kurš veltīts tieši Neredzīgo un vājredzīgo Izglītošanas biedrības dibināšanas procesam [1874. – 1878.gadā], tās darbībai Kurzemes, Vidzemes un nereti arī Igaunijas un Kauņas guberņās [Krievijas impērijas laikā – 1878. –

---

⁹ **Malvess, R.** Pirmie statūti: Latvijas neredzīgo rehabilitācijas simtgadi sagaidot. *Rosme.* 1972, Nr.5, 13.-14.lpp.

¹⁰ **Malvess, R.** Bagātiem rausis, nabagiem pīga: Latvijas neredzīgo rehabilitācijas simtgadi sagaidot. *Rosme.* 1972, Nr.6, 9 lpp.

¹¹ **Malvess, R.** Otrā mītne: neredzīgo institūta vēsture. *Rosme.* 1973, Nr.11, 13. lpp.

¹² **Malvess, R.** Trešā mītne: Neredzīgo institūta celtniecības vēsture. *Rosme.* 1974, Nr.2, 7. lpp.

¹³ **Jansone, R.** 50 gadu kāpums. *Rosme.* 1976, Nr.9, 2. lpp.

¹⁴ **Briedis, A.** Muižiņa ezermalā. *Rosme.* 2004, Nr. 4, 16. – 18. lpp.

¹⁵ **Ose, I.** Pētījumi kara arhīvā Stokholmā [tiešsaiste]. Rīga: Iza, 1999 [atsauce 04.02.2007]. [Pieejams internetā: http://www.lza.lv/ZV/zv991900.htm#7](http://www.lza.lv/ZV/zv991900.htm#7)

¹⁶ <http://www.lu.lv/aktualitates/resursi/programma63.doc>

¹⁷ **Gaile, I.** *Ieskats Braila rakstā ar roku pārrakstīto grāmatu vēsturē Latvijā [1889. – 1961.].* Rīga: Rubuls un Co, 2003. 90 lpp.

¹⁸ **Martinsons, I.** *Latvijas Neredzīgo Bibliotēka 40, vakar, šodien, rīt.* Rīga: Braila zīmes, 2003. 7.-9. lpp.

¹⁹ Turpat. - 86. – 109. lpp.

²⁰ **Gaile, I.** *Ieskats Braila rakstā ar roku pārrakstīto grāmatu vēsturē Latvijā [1889. – 1961.].* - 90. lpp.

1917. gadā], demokrātiskajā Krievijā [1917. – 1918. gadā] ²¹ Vienīgi aplūkojamā darbā rodama informācija par Izglītošanas biedrības attiecībām ar neatkarīgās Latvijas varas iestādēm, ²² kaut gan Izglītošanas biedrības darbība neatkarīgās Latvijas laikā apzīmēta par formālu. ²³

Aplūkojamā manuskriptā ir kļūdainš apgalvojums, ka 1922. gadā Neredzīgo institūtu no Izglītošanas biedrības nomājusi Tautas Labklājības ministrija, kas toreiz vēl nepastāvēja. Laikā no 1920. līdz 1925. gadam sociālo palīdzību un sociālo nodrošināšanu Latvijā vadīja Darba ministrija. ²⁴, ²⁵ Manuskriptā ievietoti plaši citāti vācu valodā, kuriem trūkst tulkojuma. ²⁶

Otrajā I. Vītolas manuskripta priekšvārdā sniegtas vispārējas ziņas par neredzīgu cilvēku profesionālu rehabilitāciju pasaulē laika posmā no XII gs. pirms Kristus līdz XVIII gs. otrajai pusei. ²⁷ Pirmajā manuskripta nodaļā izklāstīta informācija par darbmācības stundu norisi Rīgas Neredzīgo skolā [1872. – 1878. gadā] un Neredzīgo institūtā – [1878. – 1883. gadā]. ²⁸ Otrajā nodaļā sniegta informācija par Neredzīgo institūta darbnīcu darbību laika posmā no 1883. līdz 1913. gadam. ²⁹ Jebkuras neredzīgiem pielāgotas darbnīcas manuskriptā apzīmētas par LNB Mācību un ražošanas uzņēmumu – internātu [tā bijušajā Padomju Savienībā apzīmēja cilvēku ar redzes un dzirdes invaliditāti organizācijām piederošās rūpnīcas] priekštečiem. ³⁰ Kā pirmā Neredzīgo skolas adrese Rīgā minēts namīpašums Zvanu ielā 17. ³¹

---

²¹ **Vītola, I.** Neredzīgo un vājredzīgo Izglītības biedrības direktorijas priekšsēži [1878. – 1933.], *LPSR SNM Neredzīgo pansionāts*, 1972, 3. - 17 lpp.

²² **Vītola, I.** Neredzīgo un vājredzīgo Izglītības biedrības direktorijas priekšsēži [1878. – 1933.], *LPSR SNM Neredzīgo pansionāts*, 1972, 17. - 19 lpp.

²³ Turpat.

²⁴ <http://www.lm.gov.lv/?sadala=60>

²⁵ **Gaile, I.** *Ieskats Braila rakstā ar roku pārrakstīto grāmatu vēsturē Latvijā [1889. – 1961.].* – 38. – 44.; 46. – 47.; 50. – 52. lpp.

²⁶ **Vītola, I.** Neredzīgo un vājredzīgo Izglītības biedrības direktorijas priekšsēži [1878. – 1933.], *LPSR SNM Neredzīgo pansionāts*, 1972, 1. – 4. lpp.

²⁷ **Vītola, I.** Neredzīgo un vājredzīgo biedrības amatniecības uzņēmuma hronika 1883-1913. *LPSR Neredzīgo un vājredzīgo intelektuāli profesiobnālās rehabilitācijas un integrācijas hronikas*, 1975, 8.daļa, 2. - 4. lpp.

²⁸ Turpat. - 5. - 10. lpp.

²⁹ Turpat. - 10. - 127. lpp.

³⁰ Turpat. 3., 5. lpp.

³¹ **Vītola, I.** Neredzīgo un vājredzīgo biedrības amatniecības uzņēmuma hronika 1883-1913. *LPSR Neredzīgo un vājredzīgo intelektuāli profesiobnālās rehabilitācijas un integrācijas hronikas*, 1975, 8.daļa, 4. lpp.

Literatūrā nereti mēģināts šo adresi apšaubīt, minot adresi Zvanu ielā 7.^{32, 33, 34}

Manuskriptā par Neredzīgo institūtu runāts jau aplūkojot laka posmu no 1872. gada līdz 1878. gadam, tādējādi identificējot 1872. gadā dibināto Rīgas Neredzīgo skolu ar 1878. gadā dibināto Neredzīgo institūtu.³⁵ Maģistra darbā izmantota manuskripta sniegtā informācija par pirmo Neredzīgo institūta audzēkņu zināšanu un prasmju pārbaudi [1874. gada 12. maijā],³⁶ gan pirmās Rīgas Neredzīgo institūta vadītājas un skolotājas, kā arī viņas neredzīgās palīdzes Johannas Zēģeres raksturojumu.

I. Vītola apkopojā arī namīpašumu Zvanu ielā 17, Rīgā plānu un shēmu kolekciju, kura aptver 19 vienības, nepārprotami liecinot par to, ka pirmā Neredzīgo skolas adrese Rīgā bijusi namīpašumā Zvanu ielā 17 [kopš 1885. gada Zvanu ielā 11].³⁷

R. Malvesa rakstā aplūkoti Neredzīgo skolas izveides priekšdarbi Rīgā [1870. – 1872. gadā], Neredzīgo skolas attīstība [1872. – 1878. gadā], Neredzīgo un vājredzīgo izglītošanas biedrības izveide [1874. – 1878. gadā], kā arī Neredzīgo skolas pārveidošana par Neredzīgo institūtu un tā darbībai nepieciešamo priekšnoteikumu radīšana [1878. – 1880. gadā]. Pēc R. Malvesa atziņām vislielākie nopelni minētās skolas un biedrības izveidē pieder Rēmersa acu klīnikas nemantīgajiem virsārstam Dr. K. Valdhaueram.³⁸ Kā pirmā Neredzīgo skolas Rīgā [1872. – 1878., tad Neredzīgo institūta – 1878. – 1879. gadā] adrese šai rakstā minēts namīpašums Zvanu ielā 7. Minot šādu adresi, autors nonāk pretrunā ar citā pats savā rakstā apgalvoto.³⁹ R. Malvesa 2 raksti veltīti pašas Neredzīgo un vājredzīgo Izglītošanas biedrības darbībai.^{40, 41}

R. Malvesa raksts “Pirmie statūti” veltīts pirmajiem, 1877. gada 14. maijā reģistrētajiem Neredzīgo un vājredzīgo izglītošanas biedrības statūtiem.⁴² Maģistra darbā izmantota vienīgi tā aplūkojamā rakstā sniegtā informācija, kas skar Izglītošanas biedrības darbību⁴³, bet nevis pašas biedrības iekšējo struktūru.

³² Štāls, M. *Mūsu rūpju bērni, viņu kopšana un audzināšana*. Rīga: Valtera un Rapas apgāds, 1936. 41.

lpp.

³³ Malvess, R. Neredzīgo institūta priekšvēsture. Nr.9, 2. lpp.

³⁴ Malvess, R. Otrā mītne: neredzīgo institūta vēsture. Nr.11, 11. lpp.

³⁵ Vītola, I. Neredzīgo un vājredzīgo biedrības amatniecības uzņēmuma hronika 1883-1913. *LPSR Neredzīgo un vājredzīgo intelektuāli profesiohnālās rehabilitācijas un integrācijas hronikas*, 1975, 8. daļa, 4. - 7 lpp.

³⁶ Vītola, I. Neredzīgo un vājredzīgo biedrības amatniecības uzņēmuma hronika 1883-1913. *LPSR Neredzīgo un vājredzīgo intelektuāli profesiohnālās rehabilitācijas un integrācijas hronikas*, 1975, 8. daļa, 5. lpp.

³⁷ Vītola, I. Namīpašuma Zvanu ielā 17 [no 1885. g. – Zvanu ielā 11.] telpiskās situācijas vēsture situācijas plānos [1770. – 1970.]. *LPSR SNM Neredzīgo pansionāts*, Rīgā: 1974, 14. lpp..

³⁸ Malvess, R. Neredzīgo institūta priekšvēsture. Nr.9, 2.-3. lpp.

³⁹ Malvess, R. Neredzīgo institūta ekonomiskā bāze. Nr.5, 9. lpp.

⁴⁰ Malvess, R. Pirmie statūti: Latvijas neredzīgo rehabilitācijas simtgadi sagaidot. 1972, Nr.5, 13.- 14. lpp.

⁴¹ Malvess, R. Bagātiem rausis, nabagiem pīga: Latvijas neredzīgo rehabilitācijas simtgadi sagaidot. Nr.6, 9. lpp.

⁴² Malvess, R. Pirmie statūti: Latvijas neredzīgo rehabilitācijas simtgadi sagaidot. Nr.5, 13.- 14. lpp.

⁴³ Turpat. – 13. lpp.

Cits R. Malvesa raksts “Bagātiem rausis, nabagiem pīga” veltīts Neredzīgo un vājredzīgo izglītošanas biedrības dibināšanas sapulcei [1878. gada 18. maijā Rīgā].⁴⁴ Īpaša uzmanība aplūkotajā rakstā pievērsta tikko reģistrēto jaundibināmās Izglītošanas biedrības statūtu papildinājumam, kas apzīmēts par “ļoti nežēlīgu”. Šodien nav iespējams pateikt, cik lielā mērā R. Malvesa negatīvo attieksmi pret biedrības statūtu papildinājumu ietekmējusi komunistiskā ideoloģija.

Divi šai darbā izmantotie R. Malvesa raksti veltīti celtniecībai Neredzīgo institūtā.⁴⁵,
46

R. Malvesa raksts “Otrā mītne: neredzīgo institūta vēsture” veltīts Rīgas Neredzīgo institūta otrās mītnes [toreizējā Miera ielā 7, tagad – Tallinas ielā 8] celtniecībai un institūta darbībai tajā [1879. – 1884. gadā].⁴⁷ Aplūkotajā rakstā minēta Neredzīgo institūta pirmās mītnes adrese Zvanu ielā 7, kas, kā jau minēts, ir kļūdaina.⁴⁸ Kā Neredzīgo Izglītošanas biedrības dibināšanas iemesli minēti nepieciešamība paplašināt Neredzīgo skolas telpas un “nostādīt pašu skolu uz stablākaiem pamatiem”.⁴⁹

R. Malvesa raksts “Trešā mītne: Neredzīgo institūta celtniecības vēsture” Šis raksts veltīts Neredzīgo institūta trešās apmešanās vietas ēku celtniecībai 1884. – 1949. gadā].⁵⁰ Maģistra darbā aplūkota tikai apskatāmajā periodā [1884. – 1912. gadā] notikusī celtniecība.

Vēl viens R. Malvesa raksts “Neredzīgo institūta ekonomiskā bāze” veltīts Neredzīgo skolas [kopš 1878. gada Neredzīgo institūta] ekonomiskajam stāvoklim laika posmā no 1872. gada līdz 1879. gadam.⁵¹ Apzīmējums “Neredzīgo institūts” aplūkotajā rakstā lietots arī runājot par laiku pirms 1878. gada, kaut gan par Neredzīgo skolas pārveidošanu par institūtu 1878. gada 31. maijā nepārprotami liecina citi raksti.^{52, 53, 54, 55} Kā pirmā institūta adrese šai rakstā minēta Zvanu ielā 11.⁵⁶

---

⁴⁴ **Malvess, R.** Bagātiem rausis, nabagiem pīga: Latvijas neredzīgo rehabilitācijas simtgadi sagaidot. Nr.6, 9. lpp.

⁴⁵ **Malvess, R.** Otrā mītne: neredzīgo institūta vēsture. Nr.11, 13. lpp.

⁴⁶ **Malvess, R.** Trešā mītne: Neredzīgo institūta celtniecības vēsture. Nr.2, 7. lpp.

⁴⁷ **Malvess, R.** Otrā mītne: neredzīgo institūta vēsture. Nr.13.lpp.

⁴⁸ Turpat.

⁴⁹ **Malvess, R.** Neredzīgo institūta ekonomiskā bāze. Nr.5, 9. lpp.

⁵⁰ **Malvess, R.** Trešā mītne: Neredzīgo institūta celtniecības vēsture. Nr.2, 7. lpp.

⁵¹ **Malvess, R.** Neredzīgo institūta ekonomiskā bāze. Nr.5, 9.lpp.

⁵² Malvess, R. Neredzīgo institūta priekšvēsture. Nr.9, 2.-3. lpp.

⁵³ <http://www.lnbc.lv/muzejs.htm>

⁵⁴ <http://www.lnbc.lv/vesture.htm>

⁵⁵ **Martinsons, I.** *Latvijas Neredzīgo Bibliotēka 40, vakar, šodien, rīt.* - 183. lpp.

⁵⁶ **Malvess, R.** Neredzīgo institūta ekonomiskā bāze. Nr.5, 9.lpp.

R.Jansone rakstā “50 gadu kāpums” tendenciozi izklāstīta informācija, kāda par Neredzīgo institūtu publicēta dažos XX gs. divdesmito gadu un trīsdesmito gadu pirmās puses Latvijas laikrakstos.⁵⁷ Institūta audzēkņu stāvoklis neatkarīgajā Latvijā pretstatīts neredzīgo un vājredzīgo cilvēku stāvoklim padomju okupētajā Latvijā.

Maģistra darbā izmantotas 4 Latvijas neredzīgo biedrības mājaslapas sadaļas: LNB muzejam veltītā sadaļa [<http://www.lnbc.lv/muzejs.htm>), LNB vēsturei veltītā sadaļa (<http://www.lnbc.lv/vesture.htm>), LNB kultūrai veltītā sadaļa (<http://www.lnbc.lv/kultura.htm>) un LNB mājaslapā Redzes invalīdu Sociālās Aprūpes centra “Jugla” sadaļa (<http://www.lnbc.lv/citas.htm#pansionats>).

LNB muzejam veltītās mājaslapas sadaļas autore ir šī muzeja vadītāja Valentīna Ķīse. Maģistra darbā izmantots LNB Sabiedriskajam vēstures muzejam veltītajā sadaļā sniegtais LNB muzeja vispārējs raksturojums. Vītolas pētnieciskās darbības apraksts⁵⁸, kā arī aplūkojamā perioda Neredzīgo institūta iemītnieku stāvokļa raksturojums⁵⁹.

Neredzīgo un vājredzīgo cilvēku stāvoklis XIX gs. otrajā pusē un XX gs. pirmajā pusē, tai skaitā pirmajos neatkarīgās Latvijas pastāvēšanas gados vērtēts kā beztiesisks un atkarīgs no dažādu iestāžu, organizāciju un privātpersonu labvēlības.⁶⁰ Šajā mājaslapā minēta pirmās Rīgas Neredzīgo skolas adrese – Zvanu ielā 11.⁶¹

No LNB mājaslapas vēstures sadaļas maģistra darbā izmantots šai mājaslapā sniegtais Neredzīgo institūta fakti materiāls un to vērtējums.⁶² Vēstures sadaļas autoru, diemžēl, neizdevās noskaidrot, taču tā izteiktie XX gs. divdesmito gadu vērtējumi ir daudz optimistiskāki nekā muzeja sadaļā izteiktie. Vēstures sadaļā apgalvots, ka XX gs. divdesmitajos un trīsdesmitajos gados Neredzīgo institūtā uzplaukusi suku, otu un pinumu izgatavošana, kā arī kultūras dzīve.^{63, 64, 65} No LNB mājaslapas kultūra sadaļas maģistra darbā izmantotas šai sadaļā iegūtās ziņas par kora un pūtēju orķestra dibināšanu. No LNB mājaslapā Redzes invalīdu Sociālās Aprūpes centra “Jugla” sadaļas maģistra darbā izmantota šai mājaslapas sadaļā ievietotā informācija par pieaugušo neredzīgo patversmes dibināšanu Strazdumuižā [1890. un 1893. gadā].

⁵⁷ Jansone, R. 50 gadu kāpums. *Rosme*. 1976, Nr.9, 2 lpp.

⁵⁸ <http://www.lnbc.lv/muzejs.htm>

⁵⁹ Turpat.

⁶⁰ Turpat.

⁶¹ Turpat.

⁶² <http://www.lnbc.lv/vesture.htm>

⁶³ <http://www.lnbc.lv/muzejs.htm>

⁶⁴ <http://www.lnbc.lv/vesture.htm>

⁶⁵ Štāls, M. *Mūsu rūpju bērni, viņu kopšana un audzināšana*. - 57. lpp.

Maģistra darbā izmantotas I.Martinsones brošūrā sniegtās ziņas gan par neredzīgo cilvēku bibliotekārās apkalpošanas sākumiem Latvijas teritorijā [XIX gs. pēdējā trešdaļā un XX gs. sākumā] ⁶⁶, gan valsts aģentūras “Latvijas Neredzīgo bibliotēka” kopīgais raksturojums ⁶⁷, gan tās Tifloloģijas nodaļas raksturojums ⁶⁸, kā arī fakti par Neredzīgo institūta vispārējo vēsturi ⁶⁹. Ziņas ir ticamas, jo tās snieguši paši minētās bibliotēkas darbinieki.

I.Gailes brošūra “Ieskats Braila rakstā ar roku pārrakstīto grāmatu vēsture Latvijā (1889.-1961.” apraksta ne tikai grāmatu pārrakstīšanas procesu, bet arī sniedz visdažādāko informāciju par to lasītāju dzīvi, kas maģistra darbā apskatītajā periodā, galvenokārt, noritēja Neredzīgo institūtā. Šeit izmantoti tikai tie “Ieskata” fragmenti, kas attiecas uz apskatāmo laika posmu ⁷⁰, kā arī – ziņas par neredzīgo sistemātiskās izglītības sākumiem pasaulē. ⁷¹ Maģistra darbā minēta arī informācija par pārrakstīto grāmatu iznīcināšanu Pirmā pasaules kara laikā, kas atrodama tikai aplūkojamās brošūras angļu un krievu anotācijā, bet nav atrodama pamattekstā. ⁷² Ziņas par to, kā sabiedrība XIX gs. II pusē un XX gs. I pusē informēta par neredzīgo problēmām, grāmatā gūtas no latviešu periodiskajiem izdevumiem, Latvijas Akadēmiskās bibliotēkas Misiņa nodaļā un Latvijas Universitātes bibliotēkā. ⁷³

“Ieskatā” publicēti daudzu latviešu periodikā neredzīgo dzīvei veltītu rakstu fragmenti, kuriem, diemžēl, nereti trūkst pietiekami izsmeļošo komentāru. ⁷⁴ Aplūkojot 1880. gadā laikrakstā “Latviešu Avīzes” publicēto rakstu par latviešiem domātas īpašas Neredzīgo skolas dibināšanas iespēju un neredzīgiem latviešiem piemērotas ābece radīšanu, nav izvērtēti šai rakstā minētā pazīstamā sabiedriskā darbinieka un zinātnieka Augusta Johana Bīlenšteina [Bilenstein] [1826. – 1907.] politiskie uzskati, kas ļautu novērtēt viņa varbūtējo attieksmi pret līdzdalību neredzīgo latviešu ābece radīšanā. ⁷⁵, ⁷⁶ Nav nekādu komentāru par “Ieskatā” sniegto plašo informāciju par latviešu sabiedrisko darbinieku centieniem popularizēt

⁶⁶ Turpat. - 10. – 13. lpp.

⁶⁷ **Štāls, M.** *Mūsu rūpju bērni, viņu kopšana un audzināšana.* - 43. lpp.

⁶⁸ Turpat. - 86. – 109. lpp.

⁶⁹ Turpat. - 181. – 185. lpp.

⁷⁰ **Štāls, M.** *Mūsu rūpju bērni, viņu kopšana un audzināšana.* - 11. – 66. lpp.

⁷¹ Turpat. - 5. – 11. lpp.

⁷² Turpat. - 80., 86. lpp.

⁷³ Turpat. - 73. – 74. lpp.

⁷⁴ Turpat. - 11. – 20.; 22. – 24.; 26. – 28.; 31. – 32.; 37.; 45. – 46.; 48. – 50.; 57. lpp.

⁷⁵ **Gaile, I.** *Ieskats Braila rakstā ar roku pārrakstīto grāmatu vēsturē Latvijā [1889. – 1961.].* – 16.-18.

lpp.

⁷⁶ *Latviešu valodas kopēji, Bīlenšteins Augusts* [tiešsaiste]. Rīga: LIIS, [atsauce 08.03.2007.]. Pieejams internetā: <http://www.liis.lv/latval/literval/val.kopeji/kop11.htm>

tifloģijas sasniegumus Krievijas centrālajā daļā [1887. – 1897. gados].⁷⁷ Brošūrā sniegta arī informācija par neredzīgo cilvēku dzīvei veltītām grāmatām.⁷⁸

Publicēti arhīvu dokumenti un to fragmenti⁷⁹, izmantoti Latvijas Neredzīgo bibliotēkas fondu materiāli⁸⁰, Mag. hist., Neredzīgo skolas internāta audzinātāja Roberta Malvesa un neredzīgā Arsēnija Berga manuskripti⁸¹, (atsauces uz R. Malvesa manuskriptiem nav precīzas), kā arī cilvēku ar redzes zudumu atmiņas.⁸² Aplūkojamā brošūrā izmantoti arī Latvijas Neredzīgo biedrības [LNB] Vēstures sabiedriskā muzeja materiāli⁸³, taču arī uz šiem materiāliem nekādu precīzāku atsauču nav.

Nereti “Ieskata” tekstā atrodama neprecīza un pat pretrunīga informācija. Par neredzīgo skolēnu zināšanu un prasmju pārbaudi [1878. gadā], rodas iespaids, ka tā bijusi pirmā pārbaude.⁸⁴ Cits avots min šādu pārbaudi jau 1873. gadā.⁸⁵

“Ieskata” angļu un krievu anotācijās teikts, ka pirmā pasaules kara laikā daudzas neredzīgo vajadzībām pārrakstītās grāmatas pazudušas, taču darba pamattekstā šādu ziņu nav.

⁸⁶ Grūti iedomāties, kā 1919. gada smagajos kara un juku apstākļos Neredzīgo institūtā varējusi noritēt aktīva kultūras dzīve. Nav arī norādīts, kad dibināta drāmas kopa [pašreizējā Strazdumuižas kluba Drāmas un dzejas kopa par savu dibināšanas gadu uzskata 1948. gadu].

⁸⁷ Daudz neprecizitāšu un kļūdu aplūkotajā brošūrā pieļauts, aprakstot valsts veikto Neredzīgo institūta pārņemšanu [1922. gadā].⁸⁸ Arī šai brošūrā pieļauts kļūdainas apgalvojums, ka, nonākot valsts pakļautībā Neredzīgo institūts nokļuvis Tautas Labklājības ministrijas pārziņā. Kā jau minēts, tolaik par sociālo politiku valstī bija atbildīga Darba ministrija, bet Tautas Labklājības ministrija vēl nepastāvēja.⁸⁹ Par Neredzīgo institūta pakļautību Darba ministrijai nepārprotami liecina tas fakts, ka Darba ministrija organizēja grāmatu pārrakstīšanu Braila rakstā, ko veica inteliģentie bezdarbnieki [1922. 1925. gados], un tieši šai

---

⁷⁷ **Gaile, I.** *Ieskats Braila rakstā ar roku pārrakstīto grāmatu vēsturē Latvijā [1889. – 1961.].* – 22. – 27. lpp.

⁷⁸ Turpat. – 25. – 26.; 29. – 31. lpp.

⁷⁹ Turpat. – 20. – 22.; 29. – 31.; 37. – 38.; 38. – 42.; 46. – 48.; 50. – 52.; 53. – 55.; 55. – 56. lpp.

⁸⁰ Turpat. – 2.; 5.; 29.; 58. – 63.; 73. lpp.

⁸¹ **Gaile, I.** *Ieskats Braila rakstā ar roku pārrakstīto grāmatu vēsturē Latvijā [1889. – 1961.].* – 15.; 32.; 73. – 74. lpp.

⁸² Turpat. – 2., 32., 33. – 34., 43., 63. lpp.

⁸³ **Gaile, I.** *Ieskats Braila rakstā ar roku pārrakstīto grāmatu vēsturē Latvijā [1889. – 1961.].* – 2. lpp.

⁸⁴ Turpat. – 15. – 16. lpp.

⁸⁵ **Vītola, I.** Neredzīgo un vājredzīgo biedrības amatniecības uzņēmuma hronika 1883-1913. *LPSR Neredzīgo un vājredzīgo intelektuāli profesiohnālās rehabilitācijas un integrācijas hronikas*, 1975, 8. daļa, 4. lpp.

⁸⁶ **Gaile, I.** *Ieskats Braila rakstā ar roku pārrakstīto grāmatu vēsturē Latvijā [1889. – 1961.].* – 80., 86.

lpp.

⁸⁷ Turpat. – 35. lpp.

⁸⁸ Turpat. – 36. – 37. lpp.

⁸⁹ Turpat. – 36. lpp.

ministrija institūta vadība iesniegusi ziņas par bibliotēkas stāvokli [1923. gadā], bet institūta iemītnieki izteikušies vēlmi sakārtot tās fondā esošās vācu grāmatas [1924. gadā].⁹⁰

Tādējādi “Ieskata” autori nonāk pretrunā ar pašu izmantoto faktu materiālu. Aplūkotajā brošūrā kā institūta pārņemšanas datums minēts 1922. gada 1. janvāris.⁹¹

Par vienīgo Neredzīgo institūta pārņemšanas iemeslu minēti institūta slēgšanas draudi finansiālu apsvērumu dēļ.⁹² Pārņemšanas noteikumi “Ieskatā” vispār nav apskatīti. Tādēļ ticamāks šķiet cita avota apgalvojums, ka institūta pārņemšana notikusi 1922. gada 13. februārī, kad Darba ministrija ar Neredzīgo Izglītošanas biedrību noslēgusi līgumu par institūta iznomāšanu.⁹³

Aplūkotajā darbā trūkst ziņu par to, kad un vai vispār uzsākta grāmatu pārrakstīšana, izmantojot abas lapas puses. Brošūrā sniegtas ziņas par grāmatu pārrakstīšanu reljefā, izmantojot vienu lapas pusi, kas notikusi XIX gs. septiņdesmitajos gados.^{94, 95}

Latviešu speciālās pedagogijas pamatlicējs Miķelis Štāls savā 1936. gadā izdotajā grāmatā apkopojis savam laikam progresīvas atziņas par bērnu ar dažāda veida funkcionāliem traucējumiem audzināšanu.⁹⁶ Maģistra darbā izmantots aplūkojamā autora sniegtais pasaulē pirmās vispārīzglītojošās Neredzīgo skolas [Parīzē 1784. gadā] pamatlicēja Valentīna Avī raksturojums⁹⁷, vispopulārākās Luija Braila izgudrotās [1825. – 1837. gads] rakstības apraksts⁹⁸, un Latvijas neredzīgo institūta izklāsts līdz maģistra darbā aplūkotā perioda beigām.⁹⁹

Iespējams, ka aplūkotajā grāmatā pirmo reizi minēta kļūdainā Neredzīgo skolas, bet kopš 1878. gada, Neredzīgo institūta, adrese Zvanu ielā 7.¹⁰⁰ M. Štāls ir vienīgais autors, kurš min faktu, ka 1919. gada pirmajos 5 mēnešos Neredzīgo institūts atradies lielinieku pārziņā¹⁰¹, gan neminot, kā un vai vispār lielinieki institūtu ietekmējuši.

---

⁹⁰ Turpat. - 38. – 44., 46. – 47., 50. – 52. lpp.

⁹¹ Turpat. - 36. lpp.

⁹² Turpat. - 36. – 37. lpp.

⁹³ **Vītola, I.** Neredzīgo un vājredzīgo Izglītības biedrības direktorijas priekšsēži [1878. – 1933.], *LPSR SNM Neredzīgo pansionāts*, 1972, 17 lpp.

⁹⁴ **Gaile, I.** *Ieskats Braila rakstā ar roku pārrakstīto grāmatu vēsturē Latvijā [1889. – 1961.]*. – 15. – 16. lpp.

⁹⁵ **Martinsons, I.** *Latvijas Neredzīgo Bibliotēka 40, vakar, šodien, rīt*. - 213 lpp.

⁹⁶ **Štāls, M.** *Mūsu rūpju bērni, viņu kopšana un audzināšana*. - 57. lpp.

⁹⁷ Turpat. – 10 lpp.

⁹⁸ Turpat. – 10. – 13. lpp

⁹⁹ Turpat. – 40. – 42. lpp

¹⁰⁰ **Štāls, M.** *Mūsu rūpju bērni, viņu kopšana un audzināšana*. - 40. lpp.

¹⁰¹ Turpat. – 41. lpp.

1922. gadā, valstij pārņemot Neredzīgo institūtu, tas esot nonācis Tautas Labklājības ministrijas tiešā pārziņā.¹⁰² Iespējams, jau minētās Darba ministrijas pastāvēšanu pamudinājis ignorēt autoritārais režīms. Par pārņemšanas datumu minēts 1922. gada 1. janvāris.¹⁰³ Nosaukumu “Neredzīgo institūts” esot piešķīris Ministru kabinets, 1922. gadā valstij pārņemot Neredzīgo skolu.¹⁰⁴

Tādējādi M. Štāls negribot ieviesis vairākus kļūdainus Neredzīgo institūta vēstures stereotipus. Maģistra darbā izmantots arī Neredzīgo institūta iemītnieku dzīves apstākļu apraksts, cik tālu tas attiecas uz šai darbā aplūkoto periodu.¹⁰⁵

Maģistra darbā izmantotas V.Rūjas grāmatā “Juglas vitrāžas: Vidzemes priekšpilsētas grāmata” atrodamās ziņas par Strazdumuižu¹⁰⁶ un tās manufaktūru,¹⁰⁷ Gan par apkārtējām muižinām tagadējās Rīgas Vidzemes priekšpilsētas teritorijā¹⁰⁸ Aplūkotajā darbā kā Rīgas Neredzīgo skolas dibināšanas gads minēts 1877.¹⁰⁹ Visi citi maģistra darbā aplūkoti pētījumi vienprātīgi kā Neredzīgo skolas dibināšanas gadu min 1872.^{110, 111, 112, 113}

Maģistra darbā izmantoti fundamentālā pētījuma “Rīga 1860. 1917.” atziņas, kas palīdz noskaidrot Strazdumuižas administratīvo statusu, XIX gs. pēdējā trešdaļā un XX gs. pirmajā pusē,¹¹⁴ raksturo neredzīgo cilvēku rehabilitācijas uzsākšanā tik nozīmīgās Rīgas namnieku grupas sociālo statusu un Rīgas rūpniecības attīstību XIX gs. otrajā pusē.¹¹⁵

Dažas grāmatas (A.Balodis “Latvijas un latviešu tautas vēsture”¹¹⁶, D. Hanovs “Baltijas Vēstnesis: pilsoniskās nācijasa veidošanās (1868. - 1906.)”¹¹⁷, K.Lejnieks “Latviešu

---

¹⁰² Turpat.

¹⁰³ Turpat.

¹⁰⁴ Turpat.

¹⁰⁵ Turpat. – 42.- 43. lpp.

¹⁰⁶ **Rūja, V.** *Juglas vitrāžas: Vidzemes priekšpilsētas grāmata*. Rīga: IU “Braila Zīmes”, 2005, 29. – 31.

lpp.

¹⁰⁷ Turpat. – 160. – 161. lpp.

¹⁰⁸ **Rūja, V.** *Juglas vitrāžas: Vidzemes priekšpilsētas grāmata*. - 143. – 146. lpp.

¹⁰⁹ Turpat. – 161. lpp.

¹¹⁰ <http://www.lnbc.lv/muzejs.htm>

¹¹¹ <http://www.lnbc.lv/vesture.htm>

¹¹² **Vītola, I.** Neredzīgo un vājredzīgo biedrības amatniecības uzņēmuma hronika 1883-1913. *LPSR Neredzīgo un vājredzīgo intelektuāli profesiobnālās rehabilitācijas un integrācijas hronikas*, 1975, 8.daļa, 4. lpp.

¹¹³ **Malvess, R.** Neredzīgo institūta priekšvēsture. Nr.9, 3. lpp.

¹¹⁴ *Rīga 1860.-1917. gadā*. Rīgā: LPSR ZA Vēstures Institūta izdevums Zinātne, 1978, 15.- 16. lpp.

¹¹⁵ Turpat. – 33. - 41. lpp.

¹¹⁶ **Balodis, A.** *Latvijas un latviešu tautas vēsture*. Rīgā: Neatkarīgā teātra "Kabata" grāmatu apgāds, 1991, 125.- 180. lpp.

¹¹⁷ **Hanovs, D.** *Baltijas Vēstnesis: pilsoniskās nācijasa veidošanās [1868.-1906.]*. Rīga: Elpa, 2003. 17. – 18. lpp.

draugi pagātnē”¹¹⁸⁾ u.c.^{119, 120} lietotas, lai maģistra darbā raksturotu laikmeta kultūrvēsturisko kontekstu.

---

¹¹⁸ **Lejnieks, K.** *Latviešu draugi pagātnē*. Rīga: Latvijas Neredzīgo bibliotēka, 1937, 2. sējums, 209.-211.lpp.

¹¹⁹ **Skalbe, K.** 1919. gada 18. novembrī. **No:** *Mazās piezīmes*. Rīga: Zvaigzne. ABC, 1994. 180. lpp.

¹²⁰ **Skalbe, K.** Mazās piezīmes 1921. – 1924. **No:** *Mazās piezīmes*. Rīga: Zvaigzne. ABC, 1994. 114.-117., 134.-135. lpp

I. NODAĻA
IZGLĪTOŠANAS BIEDRĪBAS DARBĪBA XIX GS. BEIGĀS
UN XX GS. SĀKUMĀ (1877.-1918.):

Gan vēstures procesu kopumā, gan atsevišķus tā posmus un segmentus veido kā sociālie, ekonomiskie, politiskie un citi ārējie apstākļi, tā arī konkrētā vēstures procesa sastāvdaļas virzītāju individuālā uzņēmība un atvērtība jaunām idejām. Sociālajai vēsturei bijis raksturīgs visai izteikts determinisms. Tā, īpaši marksistiskā, historiogrāfija ignorējusi personības lomu vēstures procesā, tādējādi protestējot pret XIX gs. dominējošo historisma skolai raksturīgo personības hipertrofēšanu.¹²¹

XVIII, un, īpaši XIX gs. visā Eiropā strauji pieauga izglītoto cilvēku skaits. Jaunās rūpniecības, dinamiskā tirdzniecības, finanšu un lauksaimniecības attīstība vairs nevarēja samierināties ar lielu analfabētu īpatsvaru iedzīvotāju vidū. Daudz biežāk cilvēki lasīja laikrakstus un grāmatas, apguva aizvien jaunas zināšanas, iemaņas un prasmes. Visvairāk attīstītajās valstīs tas nevarēja neizraisīt sociālus satricinājumus. Par nozīmīgāko šādu satricinājumu pētnieki uzskata Franču revolūciju. Šī revolūcija un citi gan revolucionāri, gan reformu procesi izvirzīja valstu politiskās skatuves priekšplānā tā saukto trešo kārtu jeb pilsonību. Iespējams, ka, lai noteiktu indivīda piederību pilsonībai, ienākumu lielums nav izšķirošs, bet gan šī kārtā veidojās uz kopīgu vērtību telpas pamata, kas bija brīvprātīgi uzņemta un veidoja kopēju identitāti.¹²²

XVIII gs. Apgasmotāji nopietni domāja arī par neredzīgo izglītošanu. Tomēr atsevišķi neredzīgu cilvēku izglītošanas un rehabilitācijas mēģinājumi bijuši jau daudz agrāk. Jau XIX gs. pirms Kristus senie ķīnieši atzinuši darba nozīmi neredzīgu cilvēku dzīvē. Īpašās skolās viņi gatavojuši neredzīgos zīlniekus un pareģus. Tolaik pastāvējis uzskats, ka cilvēki ar redzes zudumu ir grūti adoptējami fiziskam darbam, piemēram, amatniecībai. Līdztekus pastāvējušas arī redzīgo zīlnieku skolas. Ķīniešu zīlnieku slava saglabājusies līdz pat XX gs. sākumam.¹²³

Eiropā kopš XII gs. pastāvējuši divējādi neredzīgo hospitāļi – patversmes. Vienos hospitāļos sniegta palīdzība veciem un slimiem cilvēkiem ar redzes zudumu, bet citos – darba hospitāļos pastāvīgam darbam patversmē apmācīti cilvēki spēka gados. Gausa un primitīva profesionālās rehabilitācijas attīstība pasaulē turpinājusies līdz XVIII g.s. otrajai pusei, skarot

¹²¹ **Hanovs, D.** *Baltijas Vēstnesis: pilsoniskās nācības veidošanās [1868.-1906.]*.- 17. – 18. lpp.

¹²² Turpat. – 105. lpp.

¹²³ **Vītola, I.** Neredzīgo un vājredzīgo biedrības amatniecības uzņēmuma hronika 1883-1913. *LPSR Neredzīgo un vājredzīgo intelektuāli profesiobnālās rehabilitācijas un integrācijas hronikas*, 1975, 8.daļa, 3. lpp.

tikai nelielu skaitu neredzīgo.¹²⁴ Tomēr tikai XVIII gs. otrās puses Francijā radās īpaša neredzīgu bērnu skola. Manuprāt, tas izskaidrojams ar to sakāpināto interesi, kāda par izglītību vispār bija apgaismotājiem. Pilsonības vadošā loma balstījās kultūras mijiedarbībā publiskā un privātā sfērā – izglītība, leģitimējot intelektuālu vadību un personisku neatkarību.

125

Tiflopedagoģijas pamatlicējs Valentīns Avī [1745.-1822.] 1784. gadā Parīzē pirmo reizi izveidoja vispārīzglītojošu skolu neredzīgajiem publicējis vairākus teorētiskus zinātniskus darbus par neredzīgo izglītošanu. Savu audzēkņu vajadzībām viņš ierosināja iespiest grāmatas ar paaugstinātiem latīņu burtiem. Pirmās tādas grāmatas parādījās 1786. gadā.¹²⁶,¹²⁷ Toreiz tika likti pamati neredzīgu un vājredzīgu cilvēku intelektuālās un profesionālās rehabilitācijas sistēmai. Pēc noteikta plāna un programmas Vispārējo un arodizglītību audzēkņi sāka apgūt jau no jaunības, kā to paredz dabiska cilvēka attīstības gaita.¹²⁸

Napoleona valdīšanas laikā zaudējis finansiālu atbalstu savam projektam V. Avī devies uz Sanktpēterburgu, gan tur, gan pa ceļam pilsētās, kurās viņš ieradās, dibinādams neredzīgo skolas. XIX gs. neredzīgo iestādes izplatījās visā Eiropā.

Krievijas Impērijā pirmo neredzīgo iestādi – Sanktpēterburgas Neredzīgo institūtu nodibināja 1807. gadā.¹²⁹,¹³⁰,¹³¹

XIX gs. netrūka mēģinājumu izveidot neredzīgiem cilvēkiem piemērotu rakstības sistēmu. Latvijas teritorijā lietotas tikai 3 rakstības sistēmas, no kurām divas izgudrojis E. E. Hebolds, bet trešo. L. Brails. Inspektors un Barbi Neredzīgo Institūta [Vācijā] vecākais pasniedzējs Ernsts Eduards Hebolds [1819 – 1871] 1856. gadā pilnveidoja V. Avī lietoto neredzīgo rakstu grāmatu iespiešanai [paaugstinātos latīņu burtus], kā arī radīja līniju rakstu ar redzīgo burtiem, izmantojot speciālu divdaļīgu metālisku rakstāmtāfeli ar lodziņiem. Līnijrakstu neredzīgie var izmantot arī šodien, bet tas nedod iespēju pašiem izlasīt uzrakstīto.

132 133

¹²⁴ **Vītola, I.** Neredzīgo un vājredzīgo biedrības amatniecības uzņēmuma hronika 1883-1913. *LPSR Neredzīgo un vājredzīgo intelektuāli profesiohnālās rehabilitācijas un integrācijas hronikas*, 1975, 8.daļa, 3. lpp.

¹²⁵ **Hanovs, D.** *Baltijas Vēstnesis: pilsoniskās nācijas veidošanās [1868.-1906.].* - 108. lpp.

¹²⁶ **Gaile, I.** *Ieskats Braila rakstā ar roku pārrakstīto grāmatu vēsturē Latvijā [1889. – 1961.].* – 4.-5. lpp.

¹²⁷ **Štāls, M.** *Mūsu rūpju bērni, viņu kopšana un audzināšana.* - 10. lpp.

¹²⁸ **Vītola, I.** Neredzīgo un vājredzīgo biedrības amatniecības uzņēmuma hronika 1883-1913. *LPSR Neredzīgo un vājredzīgo intelektuāli profesiohnālās rehabilitācijas un integrācijas hronikas*, 1975, 8.daļa, 2. lpp.

¹²⁹ Turpat. - 3. lpp.

¹³⁰ **Belorukov, A.** *Putjami vekov: Istoričeskoje povestvovaņije.* Moskva: Uč.pedgiz, 1940. 171. – 207.lpp.

¹³¹ Turpat. – 209. – 242. lpp.

¹³² **Gaile, I.** *Ieskats Braila rakstā ar roku pārrakstīto grāmatu vēsturē Latvijā [1889. – 1961.].* – 8. lpp.

¹³³ **Krasnousov, I. D., Šojev, F. I.** *Lui Braiļ - istoriko-biografičeskij očerk.* Moskva: “Prosveščeniye”, 1975, 169. lpp.

E. E. Hebolda metodi lieto grāmatu ilustrācijās, shēmās, kartēs u. c.¹³⁴,¹³⁵

Vissekmīgākas rakstības izgudrotājs izrādījās Parīzes Neredzīgo institūta audzēknis, vēlāk skolotājs Luijs Brails [1809.-1852.]. 1825. gadā, kad zēnam bija tikai 14 gadu, L. Brails lika pamatus savam punktrakstam, kura pamatā ir 6 reljefi punkti. To kombinācijas dod iespēju uzrakstīt alfabēta burtus dažādās valodās, ciparus, nošu zīmes, pieturas zīmes, formulas u.c. 1838. gadā Braila rakstā izdeva pirmo grāmatu “Īsa Francijas vēsture” un šo rakstu oficiāli atzina Francijā.

Braila rakstam izmantoja divdaļīgu metālisku rakstāmtāfeli ar taisnstūrveida lodziņiem, grifeli ar asu uzgali. Tāfelē iestiprināja biezu papīru. Rakstīja no labās puses uz kreiso ar grifeli izspiestās punktu kombinācijas – burtus - lasīja tāpat kā redzīgo rakstu, no kreisās uz labo ar pirkstu galiem. 1878. gadā starptautiskajā kongresā Parīzē Braila rakstu atzina visā pasaulē kā neredzīgo rakstu. 1952. gadā L. Braila nāves 100. gadadienā, novērtējot viņa lielo ieguldījumu neredzīgo izglītošanā un Braila raksta izveidē, viņa mirstīgās atliekas pārveda uz Parīzes Panteonu.¹³⁶,¹³⁷,¹³⁸

Pilsoņu kārtas izvirzīšanās politiskās un sociālās dzīves priekšplānā, tās lielā interese par katra, tai skaitā neredzīga, cilvēka izglītību, ērtas, samērā viegli apgūstamas rakstības radīšana- tie arī, manuprāt, bija tie galvenie iemesli, kas XVIII gs. beigās un XIX gs. visā Rietumu pasaulē ļāva radīt vispārēju neredzīgu bērnu un pieaugušo izglītības sistēmu.

XIX gs. attīstīto valstu kvalitatīvās pārmaiņas skāra arī Baltijas reģionu. XIX gs. Krievijas impērijā pastāvēja Baltijas guberņas: Vidzemes, Kurzemes un Igaunijas guberņas. Trimdas vēsturnieks Agnis Balodis norāda, ka Baltija tolaik ir bijis “sevišķais, bet ne atsevišķais reģions” Krievijā.¹³⁹ Baltijas reģiona dzīvi lielā mērā noteica vācbaltiešu muižnieki, kuri brīvi šeit varēja sludināt luterticību, kā arī pieņemt visdažādākos vietējos lēmumus.¹⁴⁰ Arī Rīgā un citās pilsētās dominēja jau viduslaikos radušās vācbaltiešu patriciešu rātes.¹⁴¹

Šai darbā sevišķi svarīgi aplūkot Rīgas pilsoņu kārtu un tās namnieku grupai piederīgos cilvēkus, jo tieši viņi dibināja pirmo neredzīgo skolu Rīgā. Rīgas iedzīvotāji dalījās namniekos, kuri ieguvuši vietējos likumos noteiktās namnieku tiesības, un

¹³⁴ **Gaile, I.** *Ieskats Braila rakstā ar roku pārrakstīto grāmatu vēsturē Latvijā [1889. – 1961.].* – 8. lpp.

¹³⁵ **Belorukov, A.** *Putjami vekov: Istoričeskoje povestvovaņije.* – 473.-474. lpp

¹³⁶ **Gaile, I.** *Ieskats Braila rakstā ar roku pārrakstīto grāmatu vēsturē Latvijā [1889. – 1961.].* – 6.-11.

lpp.

¹³⁷ **Belorukov, A.** *Putjami vekov: Istoričeskoje povestvovaņije.* - 460.-474. lpp

¹³⁸ **Štāls, M.** *Mūsu rūpju bērni, viņu kopšana un audzināšana.* – 10. – 13. lpp.

¹³⁹ **Balodis, A.** *Latvijas un latviešu tautas vēsture.* – 143. lpp.

¹⁴⁰ Turpat. – 125. – 180. lpp.

¹⁴¹ *Rīga 1860.-1917. gadā.* – 33. – 41. lpp.

nenamniekos, kuriem minēto tiesību nebija. Namnieku grupai piederēja: rātes jeb maģistrāta locekļi, namsaimnieki, Lielās Ģildes tirgotāji, Mazās Ģildes amatu meistari un literāti [brīvo profesiju pārstāvji]. Pat, ja kādai personai namnieka tiesības bija citā pilsētā, Rīgu šīs tiesības neskāra.¹⁴²

Vācu valodā vārds “birger” nozīmē gan “namnieks”, gan “pilsonis” vispār. Laika gaitā šī vārda nozīme ir mainījusies. Jau sengrieķu valodā bija vārds “polis”, latīņu valodā “civis”, bet franču valodā “burgua”. Visi līdz pat XX gs. šie vārdi nozīmēja vienu - “pilsonis”, t.i. cilvēks, kurš, dzīvodams pilsētā, visbiežāk kļuvis turīgs tirgotāms, atvērdams rūpniecības uzņēmumu vai veicdams finansu darījumus. Jau minēju, ka pilsonībai piederīgo ļaužu materiālais stāvoklis var būt atšķirīgs.¹⁴³

Šajā darbā svarīgi aplūkot etnosociālo attiecību modeļus XIX gs. Baltijā. Manuprāt, iekarotāja un iekaroto tautu attiecībām vispār iespējami šādi modeļi:

- 1) diskriminācija, kad uzvarētājs etnoss apspiež pakļauto;
- 2) asimilācija, kad iekļūšana valdošajā etnosā ir iespējama, bet no pakļautā etnosa pārstāvja, sevišķi, ja viņš pretendē uz augstāku stāvokli sabiedrībā, prasa savas identitātes noliegšanu;
- 3) humānu attiecību nodibināšanas mēģinājumi, kad atsevišķi valdošā etnosa pārstāvji vai pat viss valdošais etnoss cenšas sniegt pakļautajam etnosam reālu palīdzību. XIX gs. Baltijā atrodami visi trīs šie attiecību modeļi.

Nekad Rīgas namnieki nebija bijuši tikai vācieši, allaž viņu vidū atradās latviskas izcelsmes ļaudis. XVIII gs. Šteinhaueri, Muižuļi un citas latviešu dzimtas tikai centās nosargāt esošās tiesības, nevis iegūt jaunas. Tomēr latviešu namnieki ātri pārvācojās.¹⁴⁴

Baltijas guberņās neredzīgo izglītības ideja izplatījās nevis no Krievijas, bet no Vācijas.¹⁴⁵ Ja nozīmīgāko rīdzinieku grupu savstarpējās attiecībās dominēja diskriminācija un asimilācija, tad neredzīgo cilvēku, pārsvarā latviešu, un viņu patronu – vācbaltiešu attiecībās dominēja gan asimilācija, gan humāna sadarbība.

Par Latvijas neredzīgo cilvēku atmodas sākumu varētu uzskatīt 1806. gadu, kad Apriķu draudzes mācītājs Kārlis Gothards Elferfelds izdeva pirmā latviešu tautības dzejnieka Kurzemes neredzīgā dzimtcilvēka Indriķa (1783-1828) grāmatu "Tā neredzīgā Indriķa dziesmas". K. G. Elferfelds savu palīdzību sniedza vienam vienīgam cilvēkam, bet Neredzīgā

¹⁴² Rīga 1860.-1917. gadā. – 15. – 16. lpp.

¹⁴³ Hanovs, D. Baltijas Vēstnesis: pilsoniskās nācijas veidošanās [1868.-1906.]. - 105. lpp.

¹⁴⁴ Balodis, A. Latvijas un latviešu tautas vēsture. – 16. – 128. lpp.

¹⁴⁵ Vītola, I. Neredzīgo un vājredzīgo biedrības amatniecības uzņēmuma hronika 1883-1913. LPSR Neredzīgo un vājredzīgo intelektuāli profesiohnālās rehabilitācijas un integrācijas hronikas, 1975, 8.daļa, 5. lpp.

Indriķa dzīve un dzeja iedvesmoja daudzus visdažādāko paaudžu ļaudis. Taču vēl pagāja vairāki gadu desmiti, līdz sabiedrība pamazām sāka apzināties, ka blakus dzīvo cilvēki bez acu gaismas, bet ar bagātu un skaistu garīgo pasauli, asu prātu un prasmīgām rokām.¹⁴⁶

Zīmīgi, ka Kārlis Gothards Elverfelds [Karl Gothard Elverfeld – 1756.-1819.] bijis mācītājs. Tieši mācītāji turpmākajos gadu desmitos savā klerikālajā laikrakstā “Latviešu Avīzes” visvairāk informēja latviešu sabiedrību par neredzīgo aprūpi un izglītošanas sākumiem gan pašu mājās, gan ārzemēs. Ir zināmi pieci šai laikrakstā neredzīgo izglītībai veltīti gadu gaitā publicēti raksti [1859., 1866., 1880. - divi raksti, un 1899. gadā].¹⁴⁷ Citi laikraksti par šo jautājumu izteikušies ievērojami retāk: “Baltijas Vēstnesis” 2 reizes [1887. un 1898. gadā], bet “Latviešu Tautas Biedr[i]s” [1878. gadā], “Mājas Viesis” [1882. gadā], “Balss” [1897. gadā] un “Dienas Lapa” [1889. gadā] 1 reizi.¹⁴⁸

Pirmais aplūkotai tēmai veltītais raksts “Latviešu Avīžu” pielikumā “Baznīcas Ziņas” publicēts jau 1859. gadā, kad Rīgā vēl nekādas neredzīgo skolas nebija. Raksts vēstī, ka “priekš tādiem ļautiņiem” [t.i. neredzīgiem] ārpus Baltijas pastāv skolas, kurās māca Ticības mācību un “citas derīgas lietas”. Norādīts arī, ka neredzīgos var iemācīt lasīt, izmantojot reljefā iespiestus burtus.¹⁴⁹ 1866. gadā šī paša laikraksta pielikums, kas nu jau saucas “Baznīcas un Skolas Ziņas” vēstī gan par tifloloģijā pazīstamo redzes zuduma kompensāciju, gan par viņiem pieejamiem burtiem, cipariem un notīm. Autors runā pat par tik ļoti attīstītu dažu neredzīgo tausti, ka viņi spēj atšķirt zeltu, dzelzi, varu u.c.

Rīgā cilvēku ar redzes zudumu medicīniskā rehabilitācija aizsākās šādi: pirmās ģildes tirgotāja un valsts padomnieka Reihbarda Kārļa Rēmersa atraitne 1855. gadā sastādīja testamentu, kurā ietverta ideja par acu slimību klīnikas atvēršanu nemantīgajiem. Klīniku atvēra 1864. gadā. To var uzskatīt par optalmoloģiskās rehabilitācijas sākumu Latvijas teritorijā. Par šīs slimnīcas pirmo direktoru kļuva Dr.med. Kārlis Valdhauers [Karl Valdchauer - 1821. – 1899.].¹⁵⁰ Šim cilvēkam ir ievērojami nopelni Neredzīgo institūta dibināšanā un izveidē, viņš ziedojis neredzīgo organizācijai daudz pūļu un enerģijas.¹⁵¹

Latvijas neredzīgo cilvēku garīgās atmodas vēsturē spilgtu lappusi ierakstījusi pašai ziedzīgā sieviete, bet savas darbības sākumposmā vēl tikai 15 gadus vecā meitene Ida

¹⁴⁶ <http://www.lnbc.lv/vesture.htm>

¹⁴⁷ **Gaile, I.** Ieskats Braila rakstā ar roku pārrakstīto grāmatu vēsturē Latvijā [1889. – 1961.]. – 11.-13., 16.-19., 28.-29., 31.-32. lpp.

¹⁴⁸ Turpat. - 15.-16., 19.-20., 22.-23., 23.-24., 26.-28., 33. lpp.

¹⁴⁹ Turpat. - 12.-13. lpp.

¹⁵⁰ *Latvijas Neredzīgo Biedrībai septiņdesmit pieci.* Rīga: Latvijas Neredzīgo biedrības centrālā valde, 2001. – 2. – 3. lpp

¹⁵¹ **Malvess, R.** Neredzīgo institūta priekšvēsture. Nr.9, 2.-3. lpp.

fon Valentinoviča un Rīgas Literāri praktisko Namnieku Biedrība.¹⁵² I.Valentinovičai nebija speciāls amatnieciskas vai tehniskas un muzikālas izglītības, bet viņa bija attīstījusi savus talantus šajās jomās privātmācībās un spēja sagatavot un arī sagatavoja nevainojamus profesionālus amatniekus un mūziķus.”¹⁵³ Tomēr I. Valentinoviča kopā ar savu māti Vilhelmīni Valentinoviču neko nebūtu panākušas, ja tās neatbalstītu minētais ārsts.¹⁵⁴ 1855. gadā dzimusī Ida fon Valentinoviča bija poļu muižnieka meita, bet cieši ieaugusi vācu kultūrā. Jaunā mājskolotāja smagi pārdzīvoja savas rotaļu biedrenes Dorotejas Henrietes nelaimi, kura zaudēja redzi.¹⁵⁵ 1870. gadā šī jaunā mājskolotāja vērsās pie K. Valdhauera ar lūgumu pēc padoma, kā labāk piepildīt savu vēlēšanos – nodibināt Rīgā pirmo neredzīgo bērnu apmācības iestādi. Klīnikas direktors aizrādīja uz šāda nodoma realizēšanas grūtībām, jo pat nelielai neredzīgo skolai nepieciešami prāvi līdzekļi. Tomēr viņš apsolīja I. fon Valentinovičai palīdzēt un viņas ierosinājumu atbalstīt.

K.Valdhauers par neredzīgo jautājumu modināja interesi plašākās sabiedrības aprindās, pie kurām piederēja arī toreizējais Baltijas ģenerālgubernators kņazs P. Bagrations. Pēc Dr. K. Valdhauera ieteikuma tika sagādāti līdzekļi, lai 1871.gada vasarā I. un V. fon Valentinovičas varētu doties uz Kēnigsbergu (tagadējo Kaļiņingradu), kur dažos mēnešos turienes neredzīgo mācību iestādē apgūtu šo cilvēku apmācības metodes. Kad pēc pusgada abas sievietes atgriezās Rīgā, Dr. K. Valdhauers lūdza Literāri praktisko Namnieku biedrību sniegt I. fon Valentinovičai finansiālu atbalstu viņas nodoma īstenošanai. Ārstam izdevās panākt, ka 1871. gada 27. augustā šī biedrība nolēma atbalstīt jauno censoni uz 1 gadu ar 150 rubļ., lai viņa varētu īrēt telpas. Tajā pašā laikā viņš lūdza minēto biedrību izraudzīt divas personas, kas I. fon Valentinovičai palīdzētu mērķtiecīgi organizēt neredzīgo apmācības. 1871.gada 27.augustā Namnieku biedrība savā ģenerālsapulcē nolēma atbalstīt jauno skolotāju uz vienu gadu ar 150 rubļiem un par pasākuma padomniekiem no savas puses ievēlēja K.Valdhaueru, galma padomnieku (hofrātu) Hervegu un redaktoru G. Keiheli. Vēl pēc dažu citu interesentu pievienošanās izveidojās komiteja, kurai izdevās savākt ziedojumos 1200 rubļu. Ar to bija nodrošināta skolas pastāvēšana uz vienu gadu. Pēc tam, kad I. fon Valentinoviča no Tērbatas [tagad Tartu] mācību iecirkņa kuratora 1871.gada 3.decembrī bija saņēmusi atļauju dibināt vienklasīgu privātu elementāru internātskolu neredzīgiem zēniem un

---

¹⁵² <http://www.lnbc.lv/vesture.htm>

¹⁵³ **Vītola, I.** Neredzīgo un vājredzīgo biedrības amatniecības uzņēmuma hronika 1883-1913. *LPSR Neredzīgo un vājredzīgo intelektuāli profesiohnālās rehabilitācijas un integrācijas hronikas*, 1975, 8.daļa, 4. lpp.

¹⁵⁴ **Malvess, R.** Neredzīgo institūta priekšvēsture. Nr.9, 2.-3. lpp.

¹⁵⁵ <http://www.lnbc.lv/muzejs.htm>

meitenēm, skolu atklāja 1872.gada 21.februārī (pēc.j.st. 4.martā) ar 2 audzēkņiem nomātās telpās Pārdaugavā.^{156, 157}

Kā jau minēts, literatūrā pausti dažādi viedokļi par pirmās Rīgas Neredzīgo skolas adresi. Pastāv uzskats, ka īrētās ēkas adrese bijusi Zvanu ielā 7.¹⁵⁸ Citā vietā tas pats R. Malvess min adresi Zvanu ielā 11.¹⁵⁹ Jau norādīts, ka adrese Zvanu ielā 17 [kopš 1885. gada Zvanu ielā 11] ir daudz ticamāka.^{160, 161}

R. Malvess nonāk pretrunā arī jautājumā par Neredzīgo institūta dibināšanas gadu. Kādā rakstā viņš apgalvo, ka šis institūts dibināts 1872. gadā.^{162, 163}

Gruntsgabals, uz kura atradušās skolas ēkas, kā arī pašas ēkas, piederējis latviešu sāls un labības sverējam Johanam Kristapam Pļavniekam.^{164, 165}

Gada laikā skola bija "guvusi panākumus", un Dr. K.Valdhauers Literāri praktiskās Namnieku Biedrības sapulcē (1873.gada 6.martā) iesniedza priekšlikumu, lai biedrība savu aizbildniecību pār skolu paturētu arī turpmāk. Tam visi piekrita un 1873.gadā skolas uzturēšanai atvēlēja tāpat 150 rubļus. Protams, ar šādu niecīgu summu skolu uzturēt nevarēja, un K.Valdhaueram vajadzēja likt lietā visu enerģiju un ietekmi privātu ziedojumu vākšanai.¹⁶⁶ Kā redzams, ziedojumus izdevās savākt, jo skola turpināja pastāvēt.

Pēc jau minētā Parīzes Neredzīgo institūta dibinātāja V.Avī trīsdaļīga mācību plāna toriez neredzīgo izglītība bija orientēta trijos virzienos: vispārēji izglītojošā, muzikālā un arodapmācībā. Vispārējā izglītība bija ļoti elementāra. Teorētiskajā izglītošanā lielu vietu ierādīja ticības mācībai, lai audzēkņi saņemtu tās mierinājumu. Praktiskāka nozīme bija muzikālajai izglītībai. Audzēkņus mācīja dziedāt, spēlēt un skaņot klavieres, spēlēt cītaru un ērģeles. Īpaši akcentēja arodapmācību – tehniskā apmācība (technische Unterricht), ja tai jādod iespēja mācību iestādes kursu beigušajam jauniešim patstāvīgi strādāt iegūtajā arodā, mēģinot nodrošināt savu eksistenci vispārējā sabiedrībā. Pirmie I.Valentinovičas Neredzīgo skolas noteikumi nav saglabājušies, taču tie paredzējuši 9 – 12 gadīgu bērnu uzņemšanu skolā

¹⁵⁶ Malvess, R. Neredzīgo institūta priekšvēsture. Nr.9, 2. lpp.

¹⁵⁷ Vītola, I. Neredzīgo un vājredzīgo biedrības amatniecības uzņēmuma hronika 1883-1913. *LPSR Neredzīgo un vājredzīgo intelektuāli profesiohnālās rehabilitācijas un integrācijas hronikas*, 1975, 8.daļa, 4. lpp.

¹⁵⁸ Malvess, R. Neredzīgo institūta priekšvēsture. Nr.9, 2. lpp

¹⁵⁹ Malvess, R. Neredzīgo institūta ekonomiskā bāze. Nr.5, 9.lpp.

¹⁶⁰ Vītola, I. Namīpašuma Zvanu ielā 17 [no 1885. g. – Zvanu ielā 11.] telpiskās situācijas vēsture situācijas plānos [1770. – 1970.]. –14. lpp.

¹⁶¹ Baklāns - glezna

¹⁶² Malvess, R. Neredzīgo institūta priekšvēsture. Nr.9, 2. – 3.lpp

¹⁶³ Malvess, R. Neredzīgo institūta ekonomiskā bāze. Nr.5, 9.lpp.

¹⁶⁴ Turpat.

¹⁶⁵ <http://www.lnbc.lv/muzejs.htm>.

¹⁶⁶ Malvess, R. Neredzīgo institūta priekšvēsture. Nr.9, 2. – 3.lpp

vispārizglītojoši arodnieciskai apmācīšanai saskaņā ar mācību iestādes trīsdaļīgā mācību plāna prasībām.¹⁶⁷

1872. gada februārī – martā skolā uzņēma trīs meitenes, tā paša gada augustā – kā ārkārtas izņēmumu (uzņemamo audzēkņu trūkuma dēļ) pirmo pieaugušo jaunuvi Kēnigsbergas Neredzīgo institūta absolventi divdesmitgadīgo pianisti Johannu Zēgeri (tikai rokdarbu apgūšanai), bet novembrī – vienu zēnu. Zēns 1873.gada februārī izstājies no skolas redzes atjaunošanas dēļ.¹⁶⁸ Pamazām sāka pieaugt arī audzēkņu skaits: 1872.gada beigās, kā jau minēts, to bija 5; 1873.gadā – 6; bet 1874.gadā – 11 audzēkņi.^{169, 170}

Neredzīgos mācīja pazīt redzīga raksta burtus un vingrināties lasīšanā. Šim nolūkam izmantoja no koka izgriestus burtus, kurus salika uz speciālām tāfelēm. Bija arī lasāmgrāmatas no bieza papīra ar reljefi iespiestiem burtiem. Burtu lielums bija atbilstošs rādītājpirksta spilventiņam. Reljefā iespaidumā varēja izmantot tikai lapas vienu pusi. Skolēniem mācīja arī Braila rakstu.¹⁷¹ Jāpiezīmē, ka Braila grāmatas, kurās aprakstīja tikai lapas vienu pusi izzuda XX gs. divdesmitajos gados. Rakstīt uz abām pusēm ir nepieciešams tāpēc, ka punktrakstā izdotās grāmatas vēl šodien aizņem ļoti daudz vietas.

Saskaņā ar toreizējiem partiarhālajiem priekšstatiem, meiteņu un zēnu arodapmācība noritēja atsevišķi. Meitenēm mācīja adīt, šūt, siet tīklus, pīt niedres, bet vīriešu kārtas audzēkņi apguva prasmes izgatavot krēslus, pinumus un šūpuļkrēslus, kā arī siet tīklus.¹⁷²

Fon Valentinoviča bija čakli strādājusi, tādēļ 1874.gada 12.maijā Reimersa acu ārstniecības iestādē nemantīgajiem varēja noturēt audzēkņu pirmo publisko eksamināciju. To ievadīja Dr. K.Valdhauera runa par neredzīgo iestādēm vispār un īpaši par Rīgas Neredzīgo skolu. Savā runā virsārsts pirmo reizi norādīja uz nepieciešamību dibināt īpašu biedrību neredzīgo izglītības veicināšanai. Audzēkņu skaita pieauguma dēļ radās nepieciešamība meklēt skolai plašākas telpas un pašu skolu nostādīt uz stabilākiem pamatiem. Tas tad arī būtu jaundibināmās biedrības kompetencē.^{173, 174}

---

¹⁶⁷ **Vītola, I.** Neredzīgo un vājredzīgo biedrības amatniecības uzņēmuma hronika 1883-1913. *LPSR Neredzīgo un vājredzīgo intelektuāli profesiohnālās rehabilitācijas un integrācijas hronikas*, 1975, 8.daļa, 4. lpp.

¹⁶⁸ Turpat.

¹⁶⁹ **Malvess, R.** Neredzīgo institūta priekšvēsture. Nr.9, 2. – 3.lpp

¹⁷⁰ **Vītola, I.** Neredzīgo un vājredzīgo biedrības amatniecības uzņēmuma hronika 1883-1913. *LPSR Neredzīgo un vājredzīgo intelektuāli profesiohnālās rehabilitācijas un integrācijas hronikas*, 1975, 8.daļa, 5. lpp.

¹⁷¹ **Gaile, I.** *Ieskats Braila rakstā ar roku pārrakstīto grāmatu vēsturē Latvijā [1889. – 1961.].* – 14.-15.

lpp.

¹⁷² **Vītola, I.** Neredzīgo un vājredzīgo biedrības amatniecības uzņēmuma hronika 1883-1913. *LPSR Neredzīgo un vājredzīgo intelektuāli profesiohnālās rehabilitācijas un integrācijas hronikas*, 1975, 8.daļa, 5. lpp.

¹⁷³ **Malvess, R.** Neredzīgo institūta priekšvēsture. Nr.9, 3. lpp.

¹⁷⁴ **Malvess, R.** Otrā mītne: neredzīgo institūta vēsture. Nr.11, 13.lpp.

I.Valentinoviča rīkojusi jau V.Avi aizsāktos tradicionālos audzēkņu zināšanu un praktisko iemaņu publiskos pārbaudes sarīkojumus mācību gada nobeigumā – pavasarī ar rokdarbu izstādīšanu apskatei un pārdošanai, kas bijusi sākotnēja audzēkņu ražojumu realizācijas forma Institutā .¹⁷⁵

A. Belorukovs norāda, ka Vācijā pastāvējusi Neredzīgo izglītības veicināšanas biedrība, kurā apvienojušies uzņēmēji, lai apgādātu neredzīgos lasītājus ar grāmatām.¹⁷⁶ 1876. gadā Vācijas biedrība paziņoja, ka tā nolēmusi ķerties pie reljefa punktraksta izdošanas neredzīgiem, kurš būtu vienāds gan vācu, gan franču valodām.¹⁷⁷

Nav zināms vai šīs Vācijas biedrības pastāvēšana kaut kādā mērā ietekmējusi rīdziniekus. Jaundibināmās biedrības statūtu projekta apspriešanai Namnieku biedrība iecēla komisiju šādā sastāvā: K.Valdhauers, V. fon Holsts un A. Hilners. Jau 1874. gada 29.novembrī Namnieku biedrības pilnsapulcē pieņēma jaunās biedrības statūtu projektu pirmajā lasījumā. Jaundibināmo organizāciju bija paredzēts nosaukt par “Baltijas Neredzīgo izglītības biedrību”. Pirmā lasījumā pieņemto projektu 1874. gada decembrī publicējis laikraksts “Rigasche Zeitung”.¹⁷⁸ Tās statūtus otrā lasījumā pieņēma Namnieku biedrības 1875.gada 7.marta pilnsapulcē. Tajā pašā laikā Namnieku biedrība neredzīgo skolu atzina par savu iestādi un skolas kuratorijā ievēlēja vēl divus delegātus. Kuratorijas priekšsēdētājs bija K.Valdhauers. 1875.gada 25.maijā I. fon Valentinoviča otrreiz noturēja neredzīgo audzēkņu publisko pārbaudi, šoreiz pilsētas ģimnāzijas aulā. Arī tagad pārbaudes aktu ievadīja Dr. K.Valdhauers ar priekšlasījumu par «neredzīgo izglītības stāvokli». Audzēkņi pārbaudē uzrādīja labus rezultātus, sagādādami prieku un gandarījumu kā sev, tā visiem klātesošajiem.¹⁷⁹ Grūtības radās ar Baltijas Neredzīgo izglītības biedrības reģistrāciju. Iekšlietu ministrija vilcinājās to apstiprināt, iebilstot pret vārdu «Baltijas» un noraidot namnieku biedrības tiesības dibināt skolas un iestādes, kuru darbība sniegtos ārpus Rīgas robežām, bet tik šauru savas darbības areālu jaunās biedrības dibinātāji nevēlējās, Tātad neredzīgo skola nevarēja būt namnieku biedrības pakļautībā. Draudēja izjukt labi ievadītais pasākums. Situāciju atkal saglāba Dr. K.Valdhauers ar saviem kolēģiem. Viņi vairākkārt runāja, ar ģenerālgubernatoru P.Bagracionu un kuratoru, kā arī ar valsts padomnieku P.Švānenbergu. Rezultātā Dr. K.Valdhauers kopā ar A.Hilneru izstrādāja jaunu statūtu

¹⁷⁵ **Vītola, I.** Neredzīgo un vājredzīgo biedrības amatniecības uzņēmuma hronika 1883-1913. *LPSR Neredzīgo un vājredzīgo intelektuāli profesiohnālās rehabilitācijas un integrācijas hronikas*, 1975, 8.daļa, 5. lpp.

¹⁷⁶ **Belorukov, A.** *Putjami vekov: Istoričeskoje povestvovaņije.* – 475. lpp.

¹⁷⁷ Turpat. -

¹⁷⁸ **Vītola, I.** Neredzīgo un vājredzīgo biedrības amatniecības uzņēmuma hronika 1883-1913. *LPSR Neredzīgo un vājredzīgo intelektuāli profesiohnālās rehabilitācijas un integrācijas hronikas*, 1975, 8.daļa, 5. lpp.

¹⁷⁹ **Malvess, R.** Neredzīgo institūta priekšvēsture. Nr.9, 2. - 3. lpp.

projektu. Biedrībai bija paredzēts jauns nosaukums, – «Biedrība neredzīgo un vājredzīgo izglītošanai Neredzīgo institūtā Rīgā». Lai apmierinātu Iekšlietu ministrijas prasības Literāri praktiskā Namnieku biedrība atteicās no statūtu iesniegšanas, bet lūdza atsevišķus biedrus un skolas kuratorijas locekļus parakstīt statūtus kā biedrības dibinātājiem.¹⁸⁰

Krievijas varas iestāžu iebildums pret vārda “Baltija” lietošanu jaunās biedrības nosaukumā pirmajā brīdī varētu šķist dīvains, jo Baltijas guberņas taču pastāvēja. Tomēr jāatceras, ka XIX gs. septiņdesmitos gados Krievijas impērijas varas iestādes visai pamatoti baidījās no vācbaltiešu seperātisma draudiem.

1877.gada 14.maijā statūtus apstiprināja un 1878.gada 18.maijā 31 iniciators sanāca uz biedrības dibināšanas sapulci. Tajā ievēlēja jaunās biedrības direktoriju 9 personu sastāvā. Saskaņā ar statūtiem direktoriņā automātiski ietilpa acu klīnikas direktors K.Valdhauers. Viņu 31.maijā ievēlēja par biedrības direktorijas pirmo priekšsēdētāju. Jaundibināmās biedrības uzdevums – Rīgā pastāvošo neredzīgo skolu pārveidot par Neredzīgo institūtu, sagādāt tā uzturēšanai nepieciešamos līdzekļus un pārvaldīt to.

Statūtu otrajā paragrāfā noteikti Neredzīgo institūta mērķi: neredzīgos un vājredzīgos bērnus, kurus, pēc tā laika priekšstatiem, nebija iespējams apmācīt parastajās skolās, garīgi un morāli audzināt pēc “neredzīgo apmācības” [mēs šodien teiktu tifloloģijas] pamatprincipiem un “apbruņot” ar zināšanām un iemaņām, lai viņi paši spētu sagādāt sev iztiku.¹⁸¹

Turpmākā notikumu attīstība liecina, ka ar institūtu dibinātāji saprata kompleksu iestādi, kurā bez skolas ietilptu arī darbnīcas un patversme pieaugušo iemītnieku vajadzībām. Jaunajam Neredzīgo institūtam paplašinoties, nereti tā iemītnieki tur pavadīja visu atlikušo mūžu. Tomēr mūža aprūpe nebūt nebija institūta dibinātāju pašmērķis. Visvairāk viņus interesēja neredzīgu un vājredzīgu bērnu izglītošana. Jaunā biedrība pārņēma vadību un rūpes par skolu, kas tad arī tika pārdēvēta par Neredzīgo un vājredzīgo institūtu.^{182, 183}

1878. gada 14.maijā Rīgas pilsētas ģimnāzijas zālē notika Rīgas Neredzīgo skolas skolēnu kārtējā publiskā pārbaude. Piedalījās 6 neredzīgas meitenes un 2 zēni. Šoreiz interesi izrādīja arī latviešu prese. Rakstā “Mīlestības darba augļi” [Pielikums tam laikrakstam “Latviešu Tautas Biedr[i]s” teikts: “Abas skolotājas, kas grūto mācības darbu neapnikuši strādājušas, atradās mācekļu vidū. Lasīšana bija pirmā lieta, kur bērniem bija jāparāda, ko mācījušies. Tā notika, kā jau laikam pie neredzīgajiem, kam tikai caur jušanas spēku

¹⁸⁰ Malvess, R. Neredzīgo institūta priekšvēsture. Nr.9, 2. - 3. lpp.

¹⁸¹ Malvess, R. Pirmie statūti: Latvijas neredzīgo rehabilitācijas simtgadi sagaidot. 1972, Nr.5, 13.- 14.lpp.

¹⁸² Vītola, I. Neredzīgo un vājredzīgo biedrības amatniecības uzņēmuma hronika 1883-1913. LPSR

Neredzīgo un vājredzīgo intelektuāli profesiohnālās rehabilitācijas un integrācijas hronikas, 1975, 8.daļa, 3. lpp.

¹⁸³ <http://www.lnbc.lv/muzejs.htm>

paaugstināti driķētie bokstabi [burti] jāizšķir un domās par vārdiem jāsaliek, gan lēni, bet tomēr bez stomīšanās un balss pacilāšana un nolaišana liecināja, ka tie lasīja ar pilnīgu saprašanu, kas dažureiz pie redzīgajiem bērniem par velti meklējama.” Diemžēl, jau minētajā brošūrā “Ieskats...” nav norādīts, ka 1878. gadā notikusī pārbaude bijusi kārtējā, radot iespaidu, ka tā varētu būt bijusi pirmā pārbaude.¹⁸⁴

Vispirms skolai vajadzēja sagādāt jaunas telpas, jo Zvanu ielā tās bija kļuvušas par šaurām. 1878.gada septembrī direktoriya saņēma maizniekmeistara Vilhelma Viktora Remī atraitnes Otilijas Remī piedāvājumu par 11500 rubļiem nopirkt 800 kvadrātmetru lielu apbūves gabalu ar 3 labi saglabātām ēkām Miera ielā 8 (tagadējās Tallinas ielas posmā no Brīvības līdz Miera ielai). Direkcija nolēma šo piedāvājumu pieņemt; lēmumu apstiprināja ģenerālsapulce tā paša gada 31.oktobrī. Pēc jauno telpu attiecīgas pārbūves 1879.gada rudenī notika pārceļšanās. Tādējādi uz 1880.gada sākumu bija nokārtoti visi svarīgākie Neredzīgo institūta eksistences un sekmīgas darbības priekšnoteikumi un pamati. To radīšanā galvenā loma piederēja Dr. Kārlim Valdhaueram. To visu paveicis, viņš 1880.gada aprīļa sākumā atstāja Rīgu un līdz ar to izstājās no biedrības direktorijas. Viņa vietā par priekšsēdētāju ievēlēja skolu padomnieku J. V. Guleki. 1880.gada 8.maija pilnsapulcē Dr. K.Valdhaueru ievēlēja par biedrības goda biedru.^{185, 186}

1884. gadā Institūts pārceļas uz Strazdumuižu, un kopš šī laika Juglas ezera piekraste kļūst par Latvijas neredzīgo dzīves, darba, kultūras un sporta centru.¹⁸⁷

Strazdumuiža ietilpusi Rīgas patrimonālajā novadā, kurš pastāvējis jau kopš XIII gs. Jau jauno laiku sākumā ap Rīgu izveidojušās bagātu rīdzinieku izpriecai ierīkotas muižiņas.¹⁸⁸ Virkne muižīņu XVI un XVIII gs. ierīkotas tagadējās Vidzemes priekšpilsētas teritorijā uz zemnieku zemes.¹⁸⁹ Kā ierīkota Strazdumuiža, nav zināms. Pirmo reizi šī muiža rakstītos avotos minēta 1528. gadā, kad tā piederējusi Rīgas tirgotājam A. Toravestem [Thoravest]. No viņa vārda cēlies Strazdumuižas nosaukums, vispirms kļūstot par “trastenhof” [vācu valodā Trastena muiža].^{190, 191}

---

¹⁸⁴ **Gaile, I.** *Ieskats Braila rakstā ar roku pārrakstīto grāmatu vēsturē Latvijā [1889. – 1961.].* – 15.-16.

lpp.

¹⁸⁵ **Malvess, R.** Neredzīgo institūta priekšvēsture. Nr.9, 2. - 3. lpp.

¹⁸⁶ **Malvess, R.** Otrā mītne: neredzīgo institūta vēsture. Nr.11, 13. lpp.

¹⁸⁷ <http://www.lnbc.lv/vesture.htm>

¹⁸⁸ **Briedis, A.** Muižiņa ezermalā. *Rosme.* 2004, Nr. 4, 16. – 18. lpp.

¹⁸⁹ **Rūja, V.** *Juglas vitrāžas: Vidzemes priekšpilsētas grāmata.* 143. – 146. lpp.

¹⁹⁰ **Briedis, A.** Muižiņa ezermalā. *Rosme.* 2004, Nr. 4, 16. lpp.

¹⁹¹ **Rūja, V.** *Juglas vitrāžas: Vidzemes priekšpilsētas grāmata.* 29 .lpp.

XVIII gs. otrajā pusē Strazdumuižu nopircis mākslinieks barons Voldemārs Dītrihs fon Budbergs. Viņš draudzējies ar pazīstamo novadpētnieku Johanu Kristofu Broci.¹⁹²,¹⁹³

D. fon Budbergs uzzīmējis Strazdumuižas attēlu, kuru J. K. Broce pārzīmējis savā pazīstamajā attēlu un aprakstu krājumā “Monumentae Livoniae antiqa”. Arī pats J. K. Broce zīmējis Strazdumuižu.¹⁹⁴

No mākslinieka muižu nopircis Rīgas tirgonis, Lielās Ģildes vecākais Hermanis fon Fromholds. Pēc viņa nāves to mantojusi tirgoņa atraitne Doroteja fon Fromholde, kurai par godu kādu skaistu birzīti nosaukuši par „Dorotejas Līksmi” [„vācu valodā “Dorotheen’s Lust”].¹⁹⁵,¹⁹⁶

Savu manufaktūru Johans Teodors Pihlaus [Pichlau] Strazdumuižā atvērta 1827. gadā, Padzīdams no vairākus gadsimtus iekoptās zemes zemnieku Odiņu un Kūlu dzimtas. Jaunajā uzņēmumā ar savam laikam moderniem Lielbritānijā iepirktiem tvaika dzinējiem strādnieki veica linu un vilnas vērpsanu un krāsošanu.¹⁹⁷,¹⁹⁸ Gan šeit minētajos, gan vēlāk minētajos darbos aplūkotā rūpnieka uzvārdu latviešu valodā izrunā “Pihlaus”.

1853. gadā J. T. Pihlaura Strazdumuižas manufaktūrā strādājuši 964 strādnieki. Tie bijuši gan brīvlaistie Krievijas zemnieki, gan Mazkrievijas muižnieces Zavadovskas [vārds nav minēts] iznomātie dzimtcilvēki.¹⁹⁹ Savukārt V. Rūja raksta, ka Pihlava uzņēmumā strādājuši gan Krievijas, gan Latgales strādnieki.²⁰⁰

Stabils izejvielu un energoresursu, kā arī gatavās produkcijas noieta tirgus; pilsētas izdevīgais ģeogrāfiskais stāvoklis, - tas viss veicināja Rīgas rūpniecības attīstību. Vēl labvēlīgāki apstākļi kļuva XIX gs. sešdesmitajos un septiņdesmitajos gados, kad uz Baltiju attiecināja daļu no Aleksandra II Krievijā veiktajām reformām, kā arī modernizēja ceļu infrastruktūru, piemēram, radot Rīgas-Daugavpils dzelzceļa līniju [1861.] un Rīgas- Jelgavas līniju [1868.].²⁰¹

Tolaik Strazdumuiža vēl nebija Rīgas teritorija, kaut gan pilsēta to vēlējās iegūt līdz ar citām 8 bruņinieku muižām. XIX gs. beigās un XX gs. sākumā Iekšlietu ministrija noraidīja vairākus pilsētas valdes projektus par Rīgai piederošās teritorijas paplašināšanu. Noraidījuma

---

¹⁹² Turpat.

¹⁹³ **Briedis, A.** Muižiņa ezermalā. *Rosme*. 2004, Nr. 4, 17. lpp.

¹⁹⁴ **Briedis, A.** Muižiņa ezermalā. *Rosme*. 2004, Nr. 4, 17. lpp.

¹⁹⁵ Turpat.

¹⁹⁶ **Rūja, V.** *Juglas vitrāžas: Vidzemes priekšpilsētas grāmata*. 31. lpp.

¹⁹⁷ **Briedis, A.** Muižiņa ezermalā. *Rosme*. 2004, Nr. 4, 17. lpp.

¹⁹⁸ **Rūja, V.** *Juglas vitrāžas: Vidzemes priekšpilsētas grāmata*. 210. - 211. lpp.

¹⁹⁹ **Briedis, A.** Muižiņa ezermalā. *Rosme*. 2004, Nr. 4, 18. lpp.

²⁰⁰ **Rūja, V.** *Juglas vitrāžas: Vidzemes priekšpilsētas grāmata*. 211. lpp.

²⁰¹ *Rīga: 1860.-1917*. 33. - 41. lpp.

iemesls bija gan bruņinieku muižu īpašnieku, un dažkārt, rūpnieku iebildumi, gan pašu pilsētas amatpersonu konsekvences trūkums.²⁰²

1884. gadā J. T. Pihlāua atraitne Karolīna Sofija Pihlāua [dzimusi Krēgere – 1864.-1911.] Neredzīgo Institutam dāvāja zemi Strazdumuižā. Turklāt jaunā īpašuma iekārtošanai K. Pihlāua bija dāvinājusi vēl 3500 rubļus. Strazdumuižā audzēkņu skaits jau pirmajos gados palielinājās līdz 26.²⁰³ K. Pihlāua tik devīgi rīkojusies tāpēc, ka kāda no fabrikanta mantiniecēm bijusi neredzīga.²⁰⁴ Neredzīgo Institūts neaprobežojās tikai ar bērnu izglītošanu. Jau no paša sākuma tā vadība nopietni domāja par pieaugušiem neredzīgiem piemērotu darbnīcu ierīkošanu.²⁰⁵ Pirmais solis uz šādu darbnīcu ierīkošanu bijušas darbmācības stundas neredzīgo skolā, kur sagatavoja nākamo darbnīcu strādniekus un amata meistarus.²⁰⁶ Pirms 1880. gada skolas vadība uzaicināja grozu pīšanas meistarū Breijeru [vārds nav zināms], kurš mācīja audzēkņiem savu prasmi divas reizes nedēļā. Izcilus panākumus pinēja amatā guva audzēknis Ernests Kahūns [dzimis Bauskā 1863. gadā]. 1880. gada novembrī institūta telpās notika kārtējā audzēkņu izstrādājumu izstāde pārdošana, kurā izstādīja, galvenokārt, rokdarbus un pinumus. Darinājumus ātri izpirka. 50% ienākumu no pārdotajiem darinājumiem noguldīja uz darinātāja vārda, un to audzēknim izsniedza mācību procesa beigās. Šim mērķim bija paredzēta īpaša grāmatvedība.

1883. gada 1. septembrī izglītības biedrība ierīkoja amatniecības uzņēmumu jeb, citiem vārdiem, Neredzīgo Institutā darbnīcas.²⁰⁷ Pētnieki šīs darbnīcas uzskata par vēlāko Latvijas Neredzīgo biedrības uzņēmumu priekštečiem. Kad 1884. gadā institūts pārcēlās uz tagadējo Juglu, darbnīcu ienākumi pieauga. Suku ievilkšana vien 1884. gadā deva 553 rubļu peļņas, bet 1888. gadā jau 4135 rubļus.²⁰⁸ Peļņas pieauguma veicināšanā liela nozīme bija īpaša neredzīgo izstrādājumu veikala atklāšanai 1886. gada 11. augustā Vecrīgā, Tirgoņu iela 6.²⁰⁹

Plašs dokumentu klāsts ļauj izsekot neredzīgo amatniecības attīstības vēsturei. Neredzīgo amatnieku izgatavotās sukās, otas un pinumi savas augstās kvalitātes dēļ jau kopš

---

²⁰² Turpat, - 14. lpp.

²⁰³ **Malvess, R.** Trešā mītne: Neredzīgo institūta celtniecības vēsture. Nr.2, 2. lpp.

²⁰⁴ **Rūja, V.** *Juglas vitrāžas: Vidzemes priekšpilsētas grāmata.* 161. lpp.

²⁰⁵ **Vītola, I.** Neredzīgo un vājredzīgo biedrības amatniecības uzņēmuma hronika 1883-1913. *LPSR Neredzīgo un vājredzīgo intelektuāli profesiohnālās rehabilitācijas un integrācijas hronikas*, 1975, 8.daļa, 4. lpp.

²⁰⁶ Turpat.

²⁰⁷ <http://www.lnbc.lv/muzejs.htm>

²⁰⁸ **Malvess, R.** Trešā mītne: Neredzīgo institūta celtniecības vēsture. Nr.2, 6. lpp.

²⁰⁹ Turpat. - 4. lpp.

XIX gs. deviņdesmitajiem gadiem bija pazīstami ne tikai Latvijas un Igaunijas teritorijā, bet arī visā plašajā Krievijas impērijā.²¹⁰

Lai gan lielākā daļa audzēkņu bija latvieši, Institūta darba valoda bija vācu valoda.²¹¹ Pirmā organizācija, kura ievēroja neredzīgo latviešu izglītības problēmas, bija ārzemju Bībeles biedrība. 1879. gadā šī organizācija nosūtīja savu pārstāvi uz Kurzemi. Viens no apmeklējuma iemesliem bija padarīt Svētos Rakstus piejamus neredzīgiem latviešiem. Lai neredzīgie latvieši spētu lasīt bībeli, biedrība ieteica viņu vajadzībām sarakstīt ābeci. Nākamajā 1880. gadā par šo jautājumu rakstīja “Latviešu Avīzes”. Laikraksts ierosināja ābecei sastādīšanai piesaistīt “krietnāko latviešu valodas un mitoloģijas prātēju” Dobeles mācītāju Dr. A. J. Bīlenšteinu. Lai jaunizdodamo bībeli varētu sekmīgāk izplatīt, raksta autors rekomendēja izveidot atsevišķu skolu neredzīgiem latviešu bērniem. Šādai skolai gan vispirms vajadzētu sagatavot speciālu skolotāju, kā arī veikt kaut aptuvenu neredzīgo latviešu bērnu uzskaiti.²¹²

Nav zināms, ko pat šādu priekšlikumu domājis pats Dr. Augusts Johans Bīlenšteins [1826.-1907.] Viņš tiešām pētīja latviešu valodu un mitoloģiju, taču viņa nolūks nebūt nebija ar saviem pētījumiem celt latviešu tautas labklājības līmeni. Dr. A. J. Bīlenšteins bija stingrs baltvācisko tradīciju aizstāvis latviešu kultūrā, jaunlatviešu ideoloģijas pretinieks.²¹³ Precīzāk izsakoties, Dobeles mācītājs atbalstīja pārvācošanu. Tādēļ šķiet maz ticami, ka Dr. A. J. Bīlenšteins atbalstītu neredzīgo latviešu bērnu apmācīšanu lasīt dzimtajā valodā, jo tas savā ziņā nozīmētu topošās latviešu elites papildināšanu, kura jau tāpat šim savdabīgajam zinātniekam radīja problēmas. 1880. gada rakstā nav minēts Rīgas Neredzīgo Institūts. Manuprāt, otras neredzīgo skolas radīšana toreizējos apstākļos diez vai būtu nepieciešama, drīzāk varētu apsvērt latviešu plūsmas izveides nepieciešamību turpat Rīgā. Praksē jau toreiz [1880. gadā] nekas nenotika. Tikai 1889. gada aprīlī jaunais Rīgas Neredzīgo institūta direktors Oskars Notnāgels aicināja izglītības biedrības dāmu komitejas dalībnieces pārrakstīt grāmatas Braila rakstā vācu valodā.²¹⁴ Tā paša [1889.] gada 10. maijā laikraksts “Dienas Lapa” rakstīja par neredzīgiem lasītājiem domātām grāmatām, kuras iespējams divējādi “ar vienkāršiem izciliem [paaugstinātiem reljefiem] burtiem un ar Braila punktu burtiem.” Raksta autors norāda, ka pēc jau minētā 1878. gadā Parīzē pieņemtā starptautiskā

²¹⁰ <http://www.lnbc.lv/muzejs.htm>

²¹¹ **Gaile, I.** *Ieskats Braila rakstā ar roku pārrakstīto grāmatu vēsturē Latvijā [1889. – 1961.].* – 14. lpp.

²¹² **Gaile, I.** *Ieskats Braila rakstā ar roku pārrakstīto grāmatu vēsturē Latvijā [1889. – 1961.].* – 16.-19. lpp.

²¹³ <http://www.liis.lv/latval/literval/val.kopeji/kop11.htm>

²¹⁴ Turpat. – 23. – 24. lpp.

kongresa lēmuma visās neredzīgo apmācības iestādēs dod priekšroku vienkāršai un ērtajai Braila sistēmai.²¹⁵

Pagāja vēl 10 gadi, un tikai 1899. gadā Dāmu komiteja pārrakstīja pirmo grāmatu latviešu valodā – Augusta Deglava romānu “Pastarā Diena. Stāsts iz tautas dzīves.”. Tā atrodas Latvijas Neredzīgo bibliotēkas Tifloloģijas nodaļā. Ir saglabāties grāmatas 1. sējums. Diemžēl, pārrakstītājs nav zināms. Tā kā toreiz latviešu valodā savas Braila sistēmas vēl nebija, pārrakstītāji lietoja vācu sistēmu, mīkstinājuma un garuma zīmes izdomādami paši.²¹⁶

Vācu darba valoda nebūt netraucēja Institūta skolotājam K. Cilinskim popularizēt šo iestādi un tur lietotās rakstības 1898. gadā aprakstīt latviešu laikrakstā “Baltijas Vēstnesis”. Skolotājs norāda, ka neredzīgiem jāiemācās gan Hebolda līniju burti, kurus viņi paši nevar lasīt, bet ar kuru palīdzību sazinās ar pārējo sabiedrību un Braila burti.²¹⁷

Intensīva grāmatu pārrakstīšana turpinājās, līdz 1923. gadā jau neatkarīgajā Latvijā “Izglītības Ministrijas Mēnešraksts” varēja ziņot, ka pirms 1922. gadā grāmatu pārrakstīšanu pārņēma valsts, Neredzīgo Institūtā atrodas ap 2000 sējumu Braila rakstā vācu valodā, krievu valodā bijušas dažas ābece un “pāris desmitas grāmatas”. Latviešu valodā, izņemot dažas ābece, nav bijis nevienas mācību grāmatas.²¹⁸ Stāvoklis ar latviešu daiļliteratūru gan bijis ievērojami labāks. 1914. gadā Institūta bibliotēkā latviešu valodā bijušas ap 35 nosaukumu grāmatas.²¹⁹

Tikmēr Neredzīgo institūtā noritēja intensīva celtniecība. To noteica pieaugošais iemītnieku skaits un, galvenokārt, viņu vecuma īpatnības. Saskaņā ar biedrības statūtiem Neredzīgo institūtā uzņēma audzēkņus ar ļoti ierobežotu vecumu - 8–14 gadi. Praksē tomēr izrādījās, ka, piemēram, 1891. gadā no uzņemtiem audzēkņiem 38% pārsniedza atļauto maksimālo vecumu.²²⁰ Tādēļ jau 1884., 1885. un 1888. gada direkcijas pārskatos norādīts uz nepieciešamību ierīkot pieaugušiem neredzīgajiem darba patversmi. 1890. gadā Institūta direktors Oskars Notnāgels saziņā ar Izglītības biedrības direktoriju publicēja vietējā presē uzaicinājumu ziedot naudu neredzīgo patversmes dibināšanai. Līdz gada beigām bija saziēdoti 300 rubļi, bet 1891. gadā jau pāri par 5500 rubļiem, un drīz vien ziedojumi sasniedza 8000 rubļus.²²¹ Kaut gan par patversmes dibināšanas gadu uzskata 1890. gadu, kad, kā jau minēts,

---

²¹⁵ Turpat.

²¹⁶ Turpat. – 29. lpp.

²¹⁷ **Gaile, I.** *Ieskats Braila rakstā ar roku pārrakstīto grāmatu vēsturē Latvijā [1889. – 1961.].* – 27. - 28. lpp.

²¹⁸ Turpat. – 36. lpp.

²¹⁹ Turpat. – 33.-34. lpp.

²²⁰ **Malvess, R.** Trešā mītne: Neredzīgo institūta celtniecības vēsture. Nr.2, 5 lpp.

²²¹ Turpat.

O. Notnāgels presē aicināja ziedot naudu tās celtniecībai,²²² bet reāli pirmo neredzīgo patversmi atklāja 1893.gada 10.maijā.^{223, 224}

Šo patversmi uzskata par Redzes invalīdu sociālās aprūpes centra “Jugla” priekšteci, norādot, ka tā bijusi pirmā šāda veida iestāde Latvijas teritorijā.²²⁵

Tā bija kopēja patversme kā vīriešiem, tā sievietēm, bet vēlāk to nodeva tikai sieviešu rīcībā; paši cilvēki ar redzes invalīditāti to iesauca par “sieviešu māju”.²²⁶ Pirmajos astoņos mēnešos patversmē iestājās tikai divi vīrieši un astoņas sievietes. Otru patversmi – tā saukto vīriešu māju – sāka būvēt 1899. gadā.²²⁷

Tomēr institūta vadība nebūt nevēlējās visus audzēkņus uz mūžu “ieslodzīt” patversmē. Veiksmīgākie no institūta absolventiem pat atvēra paši savus amatniecības uzņēmumus. Izcilus panākumus uzņēmējdarbībā guvis Augusts Grigors. Kopā ar otru Institūta absolventu Jāni Upidānu viņš atvēris suku izgatavošanas darbnīcu un suku veikalu. Meklēdams savam veikalam pēc iespējas izdevīgākus nosacījumus, pilnīgi neredzīgais A. Grigors īsā laikā Rīgas centra robežās mainījis 5 dažādas darba vietas. Vislielākos panākumus neredzīgais veikalnieks guvis pirmā pasaules kara laikā, kad 1915.-1917. gadā radījis 40 darba vietas.

“Augstāku” stāvokli bija iespējams sasniegt arī pašā Institūtā. Jau minējām kēnišbergieti pianisti J. Zēgeri, kura 1872. gada augustā vienīgā iestājas skolā 20 gadu vecumā, lai apgūtu tikai rokdarbus. Patiesībā uz Rīgu viņa atbrauca līdzī I. Fon Valentinovičai, lai kļūtu par skolotājas palīdzi.²²⁸ J. Zēgere mācījusi audzēkņiem dziedāšanu, sākotnēji par savu darbu saņemot 50 rbļ gadā. 1878. gada 31. maija sēdē Neredzīgo Izglītības biedrības direktoriya nolēma paaugstināt atalgojumu J. Zēgerei uz 75 rbļ. Savukārt, pašas I. fon Valentinovičas algu tajā pašā sēdē paaugstināja no 100 - par pirmo izmēģinājuma gadu, bet par otro – 200 rbļ, uz 300 rbļ.²²⁹

Laikabiedri raksturo jauno skolotājas palīdzi kā talantīgu meiteni, kura, sākoties 1873. gadam, apguvusi arī tīkla un pinuma (stiebru materiāla) darbus.²³⁰ Nav zināms, vai un kā J. Zēgere spēja un vai vispār vēlējās ietekmēt Institūta iekšējās dzīves organizāciju.

---

²²² <http://www.lnbc.lv/vesture.htm>

²²³ Turpat. – 6. lpp.

²²⁴ **Rūja, V.** *Juglas vitrāžas: Vidzemes priekšpilsētas grāmata.* - 162 .lpp.

²²⁵ Turpat.

²²⁶ **Malvess, R.** Trešā mītne: Neredzīgo institūta celtniecības vēsture. Nr.2, 7. lpp.

²²⁷ **Malvess, R.** Trešā mītne: Neredzīgo institūta celtniecības vēsture. Nr.2, 7. lpp.

²²⁸ **Malvess, R.** Neredzīgo institūta ekonomiskā bāze. Nr.5, 9.lpp.

²²⁹ Turpat.

²³⁰ **Vītola, I.** Neredzīgo un vājredzīgo biedrības amatniecības uzņēmuma hronika 1883-1913. *LPSR Neredzīgo un vājredzīgo intelektuāli profesiohnālās rehabilitācijas un integrācijas hronikas*, 1975, 8.daļa, 4. lpp.

Jauns pavērsiens institūta muzikālajā dzīvē šķiet sācies, kad 1893. gadā, atklājot jauno patversmi, Vidzemes landtāgs [zemes t.i. muižniecības sapulce] dāvāja slēgtās muižnieku skolas mūzikas instrumentus. XIX gs. deviņdesmitos gados, institūtam paplašinoties, uzbūvēja mūzikas zāli.²³¹

Tomēr jau krietni agrāk, 1884. gadā, kad Institūts pārcēlās uz Strazdumuižu, 21.oktobrī Rīgā, Sv. Jāņa baznīcā noticis koncerts ar neredzīgo daudz balsīga kora piedalīšanos.²³² 1884. gadā izglītības biedrības direktorijas sēdē O. Notnāgels ierosināja Neredzīgo institūtā dibināt kori: 12 cilvēki ar redzes invaliditāti iesāka kora gaitas. 1900. gadā Institūtā nodibināts pūtēju orķestris.²³³

1882. gadā Baltijas Gubernās vispārēju revīziju veica senators [Augstākās tiesas darbinieks] Nikolajs Manaseins. Latvieši un igauņi uz šo revīziju lika lielas cerības, iesniedzot ap 20000 sūdzību. Taču N. Maniseina revīzijas rezultāts bija brutāla pārkrievošana, kura visvairāk skāra izglītības iestādes.^{234, 235}

Lai gan pārkrievoja arī privātās izglītības iestādes, Strazdumuižas Neredzīgo Institūtu šis process tomēr neskāra. Vienīgi latviešu sabiedriskie darbinieki, būdami kritiski pret visu vācisko, centās iepazīstināt sabiedrību ar tifologu sasniegumiem Krievijā. 1887. gadā "Baltijas Vēstnesis" aprakstīja V. Avī darbību, kā arī neredzīgo skolu tālāko attīstību, norādot, ka par šādām skolām "ļoti nopietni jā rūpējas".²³⁶ Rakstā lietotais V. Avī apzīmējums "lielais cilvēces labdaris", liek domāt, ka raksta anonīmais autors iepazīnīes ar akadēmiķa Dr. A. Skrebicka 1886. gadā Sanktpēterburgā izdoto grāmatu "Neredzīgo apmācības metožu radītājs Valentīns Avī".²³⁷

1897. gadā laikraksts "Balss" pārstāsta kāda V. Abrāmova sniegto L. Braila biogrāfijas un Braila sistēmas aprakstu.²³⁸

1895. gadā Rīgas Latviešu biedrības Ziņību komisija un Derīgu grāmatu nodaļa laidusi klajā brošūru "Aklo un kurlmēmo draugi", kuru "pēc krievu valodas atstāstījis T. S.". I. Gaile domā, ka, iespējams, tulkotāja vainas dēļ Lujs Brails šai izdevumā nosaukts par Leonu Brailu. Sniegts arī ļoti aptuvens Braila sistēmas raksturojums.²³⁹

²³¹ **Malvess, R.** Otrā mītne: neredzīgo institūta vēsture. Nr.11, 7.lpp.

²³² <http://www.lnbc.lv/kultura.htm>

²³³ <http://www.lnbc.lv/kultura.htm>

²³⁴ **Balodis, A.** *Latvijas un latviešu tautas vēsture.* – 144. lpp.

²³⁵ **Lejnieks, K.** *Latviešu draugi pagātnē.* Rīga: Latvijas Neredzīgo bibliotēka, 1937, 2 sējums, 109. - 111.

lpp.

²³⁶ **Gaile, I.** *Ieskats Braila rakstā ar roku pārrakstīto grāmatu vēsturē Latvijā [1889. – 1961.].* – 22.- 23.

lpp.

²³⁷ **Belorukov, A.** *Putjami vekov: Istoričeskoje povestvovaņije.* – 220. - 221. lpp.

²³⁸ Turpat. - 26. – 27. lpp.

²³⁹ Turpat. - 24. – 25. lpp.

Nekā daudz, ko no Krievijas tifloloģijas XIX gs. beigās un XX gs. sākumā Baltijā pārņemt nebija, jo impērijas lielākajos centros šī nozare bija vēl visai vāji attīstīta. Jau minēts, ka pirmo neredzīgo institūtu Krievijā 1807. gadā nodibināja pats V. Avī. Pēc viņa aizceļošanas uz dzimteni, šis institūts [1819. gadā] nonāca Imperatora Cilvēkmīlestības biedrības ziņā. Diemžēl, V. Avī ideāli šai organizācijai šķiet bijuši visai sveši. Jaunus audzēkņus Imperatora Institutā neuzņēma, tam nebija savas amatnieku darbnīcas, ieviesa miesas sodus u. t. t.²⁴⁰

Interesanti atzīmēt, ka Varšavas Neredzīgo un nedzirdīgo institūtā, kura vajadzībām valsts izsniedza prāvus līdzekļus, noritējusi intensīva pārkrievošana,²⁴¹ bet Somijas Lielkņazistē bijšajā Helsingforsā [tagad Helsinki] un Kupio pilsētiņā apmācība neredzīgo institūtos noritējusi somu valodā.²⁴²

Nav zināms, ka 1905.-1907. gada revolūcijā būtu piedalījušies Strazdumuižas Neredzīgo institūta iemītnieki vai darbinieki. Arī Strazdumuižas manufaktūras strādnieki šķiet bijuši visai pasīvi. Iespējams tas bijis tāpēc, ka krievu un ukraiņu strādnieki, kuri dominēja šai uzņēmumā, jutušies vairāk saistīti ar Krievijas valsti nekā viņu latviešu darbabiedri.

1914. gadā iesākās Pirmais pasaules karš. Nākamos četros gados [laikā līdz 1918. gadam] krita 63 miljoni kareivju un 17 miljoni karā iesaistīto cilvēku ievainoja, bet 7 miljoni – kļuva par invalīdiem. Tas viss nevarēja neskart Neredzīgo institūtu un Izglītības biedrības darbību kopumā. Pirmā pasaules kara laikā daudzas neredzīgo vajadzībām pārrakstītās grāmatas pazudušas.²⁴³ Lielākā audzēkņu daļa nebija rīdzinieki. Karam sākoties, viņus nosūtīja pie radiem vai vecākiem. Jaunus audzēkņus kara laikā Institutā neuzņēma.²⁴⁴

Laikā no 1872. gada līdz 1918. gadam tagadējās Latvijas teritorijā lika pamatus sistēmātiskai neredzīgu un vājredzīgu cilvēku izglītošanai. Viņu vajadzībām atvēra amatniecības darbnīcas un ierīkoja patversmi. Neredzīgu un vājredzīgu bērnu izglītošana un nereti pieaugušo cilvēku ar redzes zudumu dzīve noritēja visai lielā nošķirtībā no pārējās sabiedrības.

Neredzīgo Institūts bija privāta iestāde, kura nesaņēma nekādu būtisku valsts palīdzību. Institūta darba valoda bija vācu valoda, un tā audzēkņi atradās visai tālu no latviešu nacionālās kultūras.

---

²⁴⁰ **Belorukov, A.** *Putjami vekov: Istoričeskoje povestvovaņije.* – 209., 251. lpp.

²⁴¹ **Belorukov, A.** *Putjami vekov: Istoričeskoje povestvovaņije.* – 209., 251. lpp.

²⁴² Turpat. – 543. – 545. lpp.

²⁴³ Turpat. – 80., 86. lpp.

²⁴⁴ **Gaile, I.** *Ieskats Braila rakstā ar roku pārrakstīto grāmatu vēsturē Latvijā [1889. – 1961.].* – 43. lpp.

XIX gs. otrajā pusē un XX gs. sākumā izglītošanas biedrības darbinieki veica nozīmīgu darbu, liekot pamatus sistemātiskai cilvēku ar redzes problēmām elementārai izglītībai, kā arī viņu elementārai un profesionālajai rehabilitācijai un integrācijai sabiedrībā.

II. NODAĻA
IZGLĪTĪBAS BIEDRĪBAS DARBĪBA
NEATKARĪGĀS LATVIJAS LAIKĀ [1918.-1933. GADĀ]

1918. gada 18. novembrī Latvijas Tautas padome Otrajā pilsētas teātrī [tagadējā Nacionālajā Teātrī] proklamēja Latvijas Republikas neatkarību. Bija piepildījies intuitīvi gadsimtiem ilgi lolotais latviešu tautas sapnis. Tikai neatkarīgā valstī katra nācija var saglabāt savu īpatnējo nacionālo kultūru un būt droša no diskriminācijas, asimilācijas un ārējās kolonizācijas draudiem. Kad 1918. gada 9. novembrī arī Vācijā notika demokrātiska revolūcija, beidzot arī latviešu centriskās pilsoniskās partijas izlēma proklamēt savas valsts neatkarību.

Jaunajai valstij trūka karaspēka, naudas un iedzīvotāju uzticības. 1918. gada decembrī Latvijā iebruka lielinieki, un 1919. gada 12. janvārī proklamēja Latvijas Padomju Sociālistisko Republiku.²⁴⁵ Neatkarīgās Latvijas Kārļa Ulmaņa vadītā Pagaidu valdība kontrolēja tikai Liepāju un tās apkārtni. Tomēr arī tur šo valdību apdraudēja no otras puses – 1919. gada 16. aprīlī apvērsumu sarīkoja vācu korpusa komandieris Ridigers fon der Golcs.²⁴⁶ ²⁴⁷

1919. gada 22. maijā Rīga nonāca vācu rokās. Jaunā vara uzsāka ne ar kādiem kara apstākļiem neattaisnojamu teroru., nepilnos 2 mēnešos nogalinot ap 13000 cilvēku [lielinieki 5 mēnešos- 3672] cilvēku.²⁴⁸ Tā paša 1919. gada 3. jūlijā neatkarīgās Latvijas pagaidu valdība ar vācu Dzelzs divīziju un Igaunijas valdību šai darbā tik svarīgajā Strazdumuižā noslēdza pamiera līgumu.²⁴⁹ Novembrī jaunā Latvijas valdība sakāva mežonīgās Pāvila Bermonta- Avālova vācu un krievu baltgvardu vienības, un pēc tam atbrīvoja no lieliniekiem Latgali.²⁵⁰ 1920. gada 11. augustā Latvija noslēdza miera līgumu ar Padomju Krieviju. Abas puses “uz mūžīgiem laikiem”, kā teikts līgumā, atzina viena otras neatkarību.²⁵¹

Viss notiekošais nevarēja neskart Strazdumuižas manufaktūru un apkārtnes iedzīvotājus.. Manufaktūru 1919. gadā evakuēja uz Krieviju.²⁵² 1919. gadā tas varēja notikt vienīgi, lieliniekiem atkāpjoties. Saskaņā ar jau minēto 1920. gada 11. augusta miera

---

²⁴⁵ **Balodis, A.** *Latvijas un latviešu tautas vēsture.* – 181. – 183. lpp.

²⁴⁶ Turpat. - 184. - 186. lpp.

²⁴⁷ **Skalbe, K.** 1919. gada 18. novembrī. **No:** *Mazās piezīmes.* Rīga: Zvaigzne. ABC, 1994, 1. sējums, 180.

lpp.

²⁴⁸ **Balodis, A.** *Latvijas un latviešu tautas vēsture.* – 183. – 185. lpp.

²⁴⁹ Turpat. – 186. lpp.

²⁵⁰ Turpat. – 180. – 189. lpp.

²⁵¹ Turpat. – 199. – 200. lpp.

²⁵² **Rūja, V.** *Juglas vitrāžas: Vidzemes priekšpilsētas grāmata.* - 211. lpp.

līgumu, Padomju Krievija apņēma atdot Latvijas Republikai visas kara laikā uz Krieviju aizvestās rūpnīcu iekārtas, taču Latvijai izdevās atgūt tikai nelielu daļu no šīm materiālajām vērtībām.²⁵³ Arī Strazdumuižas manufaktūras ražošanas iekārtas pazuda Krievijā.

Jo mazāk aizsargāta ir kāda sociāla grupa, jo grūtāk tai klājas kara un juku laikos.

1919. gada pirmajā pusē gandrīz visi Rīgas patversmju iemītnieki gājuši bojā bada nāvē. Badu izraisījis lielinieku noteiktais aizliegums tirgot pārtikas produktus. Tik sarežģītos apstākļos, kādi bija 1919. gada pavasarī, Strazdumuižas Neredzīgo institūta vadība tomēr uzņēma 1 meiteni un 1 zēnu, bet tā paša gada rudenī vēl 4 audzēkņus.²⁵⁴

1919. gada sākumā, kad, kā jau minēts, lielinieki valdīja lielākajā daļā Latvijas, viņu ziņā nonācis arī Neredzīgo institūts.²⁵⁵ Vēlāk tai pašā 1919. gadā Strazdumuižas Neredzīgo un Vājredzīgo Institūtu pārņēma Rīgas Dome. Šo iestādi pārdēvēja par Latvijas Neredzīgo Institūtu.²⁵⁶, ²⁵⁷ Tolaik Institūtā uzņēma 8 – 15 gadus vecus bērnus, patversmē – 16 – 40 gadus vecus pieaugušos cilvēkus ar redzes traucējumiem.²⁵⁸, ²⁵⁹

Maz ticams šķiet apgalvojums, ka tolaik aktīvi ritējusi kultūras dzīve - darbojies koris, pūtēju un stīgu instrumentu orķestris, drāmas kopa un citas amatieru mākslas grupas.²⁶⁰, ²⁶¹

1922. gada 13. februārī Rīgas Neredzīgo institūtu pārņēma valsts, noslēdzot līgumu ar Izglītošanas biedrību, kas paredzēja, ka valsts uz 10 gadiem iznomā Neredzīgo institūtu.²⁶² Jau minēts, ka apgalvojumi par to, ka institūta pārņemšana notikusi 1922. gada 1. janvārī nepārliecina.²⁶³, ²⁶⁴ Manuprāt, nav pamata kā vienīgo Institūta pārņemšanas iemeslu I. Gaile min tā slēgšanas draudus.²⁶⁵ Šāda viedokļa atbalstītāji stāvokli XX gs. divdesmito gadu sākumā [1920.-1921. gadā] raksturo visai kritiski. Viss, sākot no ēkām un beidzot ar mācību līdzekļiem, viņuprāt, esot bijis “nolaists līdz pēdējai iespējai”.²⁶⁶

1928. gadā plašajā Neredzīgo Institūta amatniecības izstrādājumu katalogā rakstīts: “Valsts, uzņemdama savā gādībā neredzīgos, sniedz tiem nepieciešamās dzīves prasības, arī

²⁵³ **Balodis, A.** *Latvijas un latviešu tautas vēsture.* – 199. – 200. lpp.

²⁵⁴ **Gaile, I.** *Ieskats Braīla rakstā ar roku pārrakstīto grāmatu vēsturē Latvijā [1889. – 1961.].* – 34. lpp.

²⁵⁵ Turpat. – 41. lpp.

²⁵⁶ Turpat. – 45. lpp.

²⁵⁷ <http://www.lnbrc.lv/vesture.htm>.

²⁵⁸ **Gaile, I.** *Ieskats Braīla rakstā ar roku pārrakstīto grāmatu vēsturē Latvijā [1889. – 1961.].* – 45. lpp.

²⁵⁹ <http://www.lnbrc.lv/vesture.htm>

²⁶⁰ Turpat.

²⁶¹ <http://www.lnbrc.lv/vesture.htm>

²⁶² **Vītola, I.** Neredzīgo un vājredzīgo Izglītības biedrības direktorijas priekšsēži [1878. – 1933.], *LPSR SNM Neredzīgo pansionāts*, 1972, 3. - 17. lpp.

²⁶³ **Gaile, I.** *Ieskats Braīla rakstā ar roku pārrakstīto grāmatu vēsturē Latvijā [1889. – 1961.].* – 46 lpp.

²⁶⁴ **Martinsons, I.** *Latvijas Neredzīgo Bibliotēka 40, vakar, šodien, rīt.* - 11. lpp.

²⁶⁵ **Gaile, I.** *Ieskats Braīla rakstā ar roku pārrakstīto grāmatu vēsturē Latvijā [1889. – 1961.].* – 46. lpp.

²⁶⁶ Turpat. – 46. – 47. lpp.

izglītību un darbu. Tādēļ katra valstiski un cilvēciski domājoša pilsoņa pienākums, pabalstīt valsti šinī lielā un svētīgā darbā, iegādājot savām vajadzībām Neredzīgo Institutā ražotās preces.”²⁶⁷

Tam, kādēļ jaunā Latvijas Republika pārņēma Neredzīgo un vājredzīgo institūtu būs bijuši vairāki iemesli: vēlme pakļaut neredzīgus un vājredzīgus bērnus obligātās izglītības likumam, ieviest Neredzīgo institūtā latviešu sarunu valodu, iepazīstināt gan lielos, gan mazos institūta iemītniekus ar latviešu gramatiku un literatūru, Latvijas ģeogrāfiju un vēsturi; sniegt sociālās garantijas kaut ierobežotam skaitam cilvēku ar redzes invaliditāti, jo privātas organizācijas allaž ir pakļautas daudz lielākām nejaušībām kā valsts iestādes, kā arī celt valsts prestižu. Citiem vārdiem runājot, Neredzīgo institūts nu kļuva par iestādi, kas bija pilnīgi atkarīga no valsts izglītības un sociālās politikas.

Par pirmo būtiskāko sociālās likumdošanas aktu uzskata obligātās darba ņēmēju medicīniskās apdrošināšanas ieviešanu. Lēmumu par slimo kasu izveidi Latvijas Republikas Satversmes sapulce pieņēma 1920. gada 15. decembrī, modernizējot no Krievijas impērijas mantoto likumdošanu, kas Pirmā pasaules kara un Brīvības cīņu laikā bija pārstājusi darboties.²⁶⁸ Labklājības ministrijas toreizējo sociālās apgādības un darba aizsardzības likumdošanu var vērtēt, kā vienu no modernākajām un progresīvākajām Eiropā”.²⁶⁹ Par šādas modernas sociālās nodrošināšanas likumdošanas piemēru var uzskatīt 1927. gadā pieņemto likumu par algotu darbinieku apdrošināšanu nelaimes un arodu slimību gadījumos.²⁷⁰

Tomēr valsts pensijas maksātas tikai kara invalīdiem, “katram kritušā, mirušā, bez vēsts pazuduša vai gūstniecībā esošā, kā arī mirušā invalida ģimenes loceklim “, ierēdņiem, valsts uzņēmumu strādniekiem, ilggadējiem rakstniekiem, zinātniekiem, māksliniekiem, skolotājiem un šo intelektuāļu nāves gadījumā to ģimenes locekļiem.²⁷¹ No kapitāla ienākumiem un valsts pensijām aplūkojamā periodā Latvijā pavisam dzīvojuši 1,7% iedzīvotāju. Citi iedzīvotāji varēja parakstīties uz privāto fondu pensiju.²⁷²

Nedz apdrošināšana pret arodslimībām, nedz pensiju izmaksa, protams, nebūt neaptver visus sociālās politikas aspektus, tādēļ drīzāk var runāt par moderniem sociālās politikas elementiem, nevis par modernu vai arhaisku sociālo politiku kopumā. Laikā no 1920. līdz

---

²⁶⁷ **Gaile, I.** *Ieskats Braila rakstā ar roku pārrakstīto grāmatu vēsturē Latvijā [1889. – 1961.].* – 54. – 55.

lpp.

²⁶⁸ http://www3.acadlib.lv/greydoc/Pozemkovskas_disertacija/Pozemkovska_lat.doc

²⁶⁹ <http://www.lm.gov.lv/?sadala=60>

²⁷⁰ Turpat.

²⁷¹ **Balodis, A.** *Latvijas un latviešu tautas vēsture.* – 222. lpp.

²⁷² Turpat.

1925. gadam sociālo politiku Latvijā realizēja Darba ministrija, bet kopš 1925. gada līdz 1940. gadam – Labklājības ministrija.²⁷³

Darba ministrijas Sociālās apgādības un pensiju nodaļas pārziņā, to pārņemot valstij, tad arī nonāca Neredzīgo Institūts. Par Darba ministrijas atbildību pār Neredzīgo institūtu nepārprotami liecina tas fakts, ka tieši šī ministrija uzsākusi grāmatu pārrakstīšanā iesaistīt inteligentos bezdarbniekus un organizējusi pieaugušo Neredzīgo institūta iemītnieku izglītību vakaros. Tieši Darba ministrijas Pensiju un Sociālās apgādības nodaļai institūta vadība sniedza pieprasītās ziņas par visa veida grāmatu skaitu institūta bibliotēkā.²⁷⁴ Tomēr literatūrā sastopams apgalvojums, ka Neredzīgo institūts jau kopš 1922. gada bijis pakļauts Tautas Labklājības ministrijai.²⁷⁵

1919. gada 8. decembrī Latvijas Pagaidu valdība pieņēma dekrētu par obligātas 6 gadus ilgas pamatzglītības ieviešanu. Latviešiem radīja iespēju mācīties dzimtajā valodā, apgūt savas zemes vēsturi, ģeogrāfiju un literatūru. Jaunā valdība nodibināja Latvijas Universitāti, Konservatoriju un Mākslas akadēmiju.²⁷⁶ Turklāt valsts izveidoja vidusskolu un arodskolu tīklu. Demokrātiskā Latvijā nozīmīga vietu ierādīja arī minoritāšu skolām, kā arī skolām, kuru mācību valoda bija Latgales latviešu dialekts.

Šādos apstākļos nevarēja ignorēt arī neredzīgo iedzīvotāju intereses. Kā jau minēts, varas iestādes arī uz viņiem centās attiecināt obligātās izglītības likumu. [Vācijā likums, kas paredzēja neredzīgu bērnu un jauniešu obligātu izglītību pieņemts jau 1912. gadā,]²⁷⁷ bet lai arī Latvijā realizētu Izglītības likumu, Neredzīgu un vājredzīgu bērnu apzināšanu un uzturēšanu Institūtā valsts deleģēja pašvaldībām.²⁷⁸

Mācību grāmatu tolaik trūka gan redzīgiem, gan neredzīgiem latviešiem.²⁷⁹ Pēdējiem vispār tādu nebija, izņemot dažas ābece, kas, acīmredzot bija sastādītas, izmantojot vācu alfabētu.^{280, 281} Lai latviešu valodā pārrakstītu mācību grāmatas, kā arī, lai celtu pārrakstītās daiļliteratūras un populāri zinātniskās literatūras tehnisko kvalitāti, latviešu valodai vajadzēja izstrādāt piemērotu Braila sistēmu. 1922. gadā to paveica Neredzīgo institūta direktors P. Eihe

²⁷³ <http://www.lm.gov.lv/?sadala=60>

²⁷⁴ **Gaile, I.** *Ieskats Braila rakstā ar roku pārrakstīto grāmatu vēsturē Latvijā [1889. – 1961.].* – 39 - 50.

lpp.

²⁷⁵ Turpat. – 36. lpp.

²⁷⁶ **Skalbe, K.** 1919. gada 18. novembrī. **No: Mazās piezīmes.** Rīga: Zvaigzne. ABC, 1994, 1. sējums, 119.

lpp.

²⁷⁷ **Krogius, A.** *Psihologija sļepih I jejo značeņije dļa obščej psihologii i pedagogiki.* Moskva: *Idzaņije avtora,* 1926. 144. lpp.

²⁷⁸ **Gaile, I.** *Ieskats Braila rakstā ar roku pārrakstīto grāmatu vēsturē Latvijā [1889. – 1961.].* – 37 lpp.

²⁷⁹ **Skalbe, K.** 1919. gada 18. novembrī. **No: Mazās piezīmes.** Rīga: Zvaigzne. ABC, 2. sējums, 114.-117., 134.-135. lpp

²⁸⁰ **Gaile, I.** *Ieskats Braila rakstā ar roku pārrakstīto grāmatu vēsturē Latvijā [1889. – 1961.].* – 38. lpp.

²⁸¹ **Martinsons, I.** *Latvijas Neredzīgo Bibliotēka 40, vakar, šodien, rīt.* - 11. lpp.

un skolotājs A. Rutkis. Viņiem aktīvi palīdzēja neredzīgie K. Kauliņš, jau minētais A. Grigors un redzīgais esperantists I. Čače.^{282, 283}

1922. gada 26. oktobrī Ministru kabineta sēdē Darba ministrijai atvēlēja 500000 Latvijas rbļ. inteligēnto bezdarbnieku nodarbināšanai pie neredzīgo grāmatu rakstīšanas darbiem, Ministru kabinets izstrādāja pat īpašus noteikumus “ Par neredzīgo bibliotēkas izgatavošanas darbiem”^{284, 285}

Lielākā daļa no vairāk nekā 50 cilvēku Braila grāmatu pārrakstītāju bija sievietes . Viņu motivācija – vienīgie apgādnieki ģimenē, kurā ir bērni, slimi vecāki, līdzekļi vajadzīgi studiju turpināšanai.²⁸⁶ pārrakstītāju veikums nav norādīts, izglītība dažāda.²⁸⁷ Tolaik pārrakstītās grāmatas vēl šodien piejamas lasītājiem Latvijas Neredzīgo bibliotēkā. Lai kāds arī nebūtu pārrakstītāju izglītības līmenis, tajās nav daudz kļūdu.

Interesanti, ka blakus atbildīgo ierēdņu parakstiem zem noteikumiem par grāmatu pārrakstīšanu, virkne personu parakstījušās zem vārdiem “Šis raksts mums lasīts priekšā, uz ko parakstamies”. Pavisam tur parakstījušās 24 personas.²⁸⁸ Manuprāt, ir vērts šos parakstus aplūkot mazliet tuvāk. Tikai pirmās 4 personas parakstījušās ar pilnu vārdu: “Grinberg Merija”, “Krievait Emma”, “Stengel Matilde” un “Dzērve Bonde”.²⁸⁹ Lai gan lielākā daļa uzvārdu ir latviskas cilmes, gandrīz visi tie ļoti ģermanizēti.²⁹⁰ Nekādu citu ziņu par nevienu no šīm personām nav. Visticamāk, ka šai dokumentā parakstījušies pieaugušie Strazdumuižas Institūta iemītnieki. Jau pats priekšā lasīšanas fakts, manuprāt, liecina par jaunās varas demokrātismu.

Šķiet, ka Darba ministrijas ierēdņi sākotnēji bija iedomājušies, ka bibliotēku var nokomplektēt “reiz un uz visiem laikiem”. Tomēr drīz vien viņi saprata, ka patiesībā bija radusies jauna regulāra grāmatu pārrakstīšanas sistēma.²⁹¹

Nav zināms, kurš izvēlējies pārrakstāmās grāmatas, bet to saturs varējis apmierināt visizvēlīgāko lasītāju gaumi. Pārrakstīta gan latviešu, gan visdažādāko citu pasaules tautu

---

²⁸² **Gaile, I.** *Ieskats Braila rakstā ar roku pārrakstīto grāmatu vēsturē Latvijā [1889. – 1961.].* – 38. lpp.

²⁸³ **Martinsons, I.** *Latvijas Neredzīgo Bibliotēka 40, vakar, šodien, rīt.* - 11. lpp.

²⁸⁴ **Gaile, I.** *Ieskats Braila rakstā ar roku pārrakstīto grāmatu vēsturē Latvijā [1889. – 1961.].* – 39. – 41.lpp.

²⁸⁵ **Martinsons, I.** *Latvijas Neredzīgo Bibliotēka 40, vakar, šodien, rīt.* - 12. lpp.

²⁸⁶ **Gaile, I.** *Ieskats Braila rakstā ar roku pārrakstīto grāmatu vēsturē Latvijā [1889. – 1961.].* – 42.lpp.

²⁸⁷ Turpat. – 43. lpp.

²⁸⁸ Turpat. – 41. – 42. lpp.

²⁸⁹ Turpat. – 41. lpp.

²⁹⁰ Turpat. – 41. – 42. lpp.

²⁹¹ **Gaile, I.** *Ieskats Braila rakstā ar roku pārrakstīto grāmatu vēsturē Latvijā [1889. – 1961.].* – 43. – 45. lpp.

daiļliteratūra, gan monogrāfijas par rakstnieku un citu ievērojamu cilvēku dzīvi, gan cita populārzinātniskā literatūra, gan literatūra bērniem u. c.²⁹²

Nereti inteligento bezdarbnieku veikumu, pārrakstot grāmatas, koriģēja paši neredzīgie.²⁹³ Kā jau minēts, sev svarīgu valstisku lēmumu pieņemšanā, acīmredzot sāka piedalīties paši cilvēki ar redzes problēmām.

Taču XX gs. divdesmito gadu parlamentārās demokrātijas lielākais sasniegums tomēr bija pašu Latvijas Neredzīgo savienības izveidošana [1926. gadā]. Par šīs jaunās organizācijas priekšsēdētāju kļuva jau minētais masieris Kārlis Kauliņš.^{294, 295}

Lielākā daļa Institūta iemītnieku piederēja tiem 2,2% Latvijas iedzīvotāju, kuri dzīvoja no sociālās palīdzības.²⁹⁶ Izņēmums bija tie amata pratēji, kuri, dzīvodami Institūtā, spēja paši sevi uzturēt.²⁹⁷ Nereti bija gadījumi, kad Neredzīgo institūta audzēkņi, apguvuši visu, ko viņi vēlējās iemācīties un ko šī iestāde spēja sniegt, uzsāka pastāvīgas dzīves gaitas. Neparasti sekmīgi turpināja savu daudzpusīgo darbību jau minētais A. Grigors. Viņa uzņēmējdarbība vairs nebija sekmīga, bet uzkrātie līdzekļi ļāva A. Grigoram kā brīvklaušītājam iestāties LU Teoloģijas fakultātē un absolvēt to, kļūstot par Latvijā pirmo akadēmiski izglītoto cilvēku ar redzes traucējumiem. 1925. gadā jauno teologu ordinēja par Evāņģēliski Luteriskās baznīcas mācītāju, un viņš izveidoja īpašu neredzīgo Kristus draudzi. Diemžēl, jau nākamajā 1926. gadā mācītājs A. Grigors gājis bojā traģiskā nāvē.²⁹⁸ Iespējams, ka šādas reliģiskās aktivitātes apdraudēja pēdējo vācbaltiešu “monopolu” – tiesības vienīgajiem veikt luterāņu reliģisko aprūpi.

Kā jau minēts, Latvijas rūpniecība pirmajā pasaules karā un Brīvības cīņās bija galīgi sagrauta un izlaupīta. Tomēr iespējams, ka Izglītošanas biedrība būtu varējusi atrast Vācijas pieredzē kaut ko Latvijai noderīgu.

1929. gada otrajā pusē un 1930. gadā visvairāk attīstītajās toreizējās pasaules valstīs iestājās tā sauktā “lielā ekonomiskā depresija”. Visvairāk no šī negaidītā ekonomiskās aktivitātes krituma cieta Vācija un ASV. Pasaules ekonomiskā krīze ilga līdz 1933. gadam.²⁹⁹ Globālā ekonomikas krīze skāra arī Latviju, galvenokārt lauksaimniecības ražojumu cenu

²⁹² Turpat. - 46., 58.-62. lpp

²⁹³ Turpat. – 59. lpp.

²⁹⁴ <http://www.lnbc.lv/vesture.htm>

²⁹⁵ **Gaile, I.** *Ieskats Braila rakstā ar roku pārrakstīto grāmatu vēsturē Latvijā [1889. – 1961.].* – 53. lpp.

²⁹⁶ **Balodis, A.** *Latvijas un latviešu tautas vēsture.* – 222. lpp.

²⁹⁷ **Štāls, M.** *Mūsu rūpju bērni, viņu kopšana un audzināšana.* - 41. lpp.

²⁹⁸ **Grigors, A.** Mācītājs Augusts Grigors par sevi. (pēc intervijas žurnālā “Jaunatnes Draugs”, 1925).

Kristus draudze, Luteriski evāņģēliskās Kristus draudzes avīze. 2007, Nr. 1.; 2.

²⁹⁹ [http://www.baltic-teachers.nl/download/unit3_holocaust%20timeline%20\(latvian\).doc3](http://www.baltic-teachers.nl/download/unit3_holocaust%20timeline%20(latvian).doc3)

krišanās dēļ. Par ekonomiskās krīzes izraisīto postu mūsu valstī daudz rakstījis rakstnieks un žurnālists Kārlis Skalbe.^{300, 301, 302, 303}

Tomēr Neredzīgo institūtu krīze skārusi maz vai pat nav to skārusi vispār. 1933. gada 14. janvārī institūta vadība Tautas Labklājības ministrijas Sociālās apgādes nodaļai sniedza ziņas par Latvijas Neredzīgo institūta neredzīgiem iemītniekiem un darbnīcu ražojumu laika posmā no 1922. gada līdz 1933. gadam. Saskaņā ar šo ziņojumu, 1932.–33. mācību gadā institūtā bija 123 neredzīgi un vājredzīgi iemītnieki.³⁰⁴

1933. gadā Latvijas Neredzīgo Institūtam bija šādas nozares: Neredzīgo skola un papildus klase, darbnīcas, zemes saimniecība [dārzs, lopkopība]. Skolā bija 29 neredzīgi skolēni. Darbnīcās strādāja 42 mācekļi un 49 amatnieki. Daži vairāk apdāvinātie pēc skolas beigšanas turpināja izglītību Rīgas pilsētas ģimnāzijās, mūzikas skolās vai masieruursos.

Vakara stundās pieaugušie Institūta iemītnieki, kuri to vēlējās, apguva neredzīgo rakstu, literatūru, matemātiku, svešvalodas.³⁰⁵

Institūtā darbojās stīgu un pūtēju orķestris un jauktais koris.³⁰⁶ Īpaši jāatzīmē neredzīgo interese par starptautisko valodu - esperanto. Latvijas Neredzīgo institūts saņēma Neredzīgo rakstā esperanto žurnālus “Esperanto Ligilo” un “Universala Gazeto par la Blinduloj”.³⁰⁷

Tomēr institūta iemītnieku skaits vēl aizvien bija stipri ierobežots. 1932. gadā skolotājs Jānis Andersons laikrakstā “Jaunākās ziņas” rakstīja, ka Latvijā esot 2500 neredzīgo iedzīvotāju, no kuriem 250 bijuši bērni, bet tikai 25 bērni mācījušies. Skaits bijis tik mazs, galvenokārt, internāta dēļ. Vecāki baidoties, ka viņu atvases nesaņems tur pienācīgu aprūpi un apmācību.³⁰⁸

Šā darba tēma tomēr nav paši Neredzīgo institūta iemītnieki, bet gan viņu senie labdari, proti, Izglītošanas biedrība. Šī organizācija turpināja pastāvēt, kaut bija zaudējusi gandrīz visas agrākās funkcijas. Neredzīgo institūtu, kurā ietilpa skola, amatniecības darbnīcas, patversme, kā arī pārrakstītās grāmatas pārņēma valsts, uzņemoties arī agrāk vācu

³⁰⁰ Skalbe, K. Zeme sauc. **No:** *Mazās piezīmes*. Rīga: Zvaigzne. ABC, 1994, 5. sējums, 43.-49. lpp.

³⁰¹ Skalbe, K. Sauli trūcīgiem bērniem!. **No:** *Mazās piezīmes*. Rīga: Zvaigzne. ABC, 1994, 5. sējums, 53.-63.lpp.

³⁰² Skalbe, K. Trīspadsmitais – nelaimes gads pagājis. **No:** *Mazās piezīmes*. Rīga: Zvaigzne. ABC, 1994, 63.-79. lpp.

³⁰³ Skalbe, K. Mūsu klusie palīgi – pacietība un darbs. **No:** *Mazās piezīmes*. Rīga: Zvaigzne. ABC, 1994, 5. sējums, 79. - 98. lpp.

³⁰⁴ Gaile, I. *Ieskats Braila rakstā ar roku pārrakstīto grāmatu vēsturē Latvijā [1889. – 1961.]*. – 56. lpp.

³⁰⁵ Turpat. – 53. lpp.

³⁰⁶ Turpat. – 55. lpp.

³⁰⁷ Turpat. – 53. lpp.

³⁰⁸ Jansone, R. 50 gadu kāpums. *Rosme*. 1976, Nr.9, 2. lpp.

valodā pārrakstīto grāmatu sakārtošanu un tādējādi pilnīgi pārņemot Izglītošanas biedrības Dāmu komitejas veikto bibliotēkas pārrakstīšanas un saglabāšanas darbu. Izglītošanas biedrības darbinieki nu bija nokļuvuši pretrunīgā situācijā:

no vienas puses bija piepildījies viņu ideāls – uzlabojies Neredzīgo Institūta iemītnieku stāvoklis, bet no otras puses pati biedrība nekādu valsts palīdzību nesaņēma. Ko īsti domāja šīs organizācijas līderi par jaunradušos situāciju, nav zināms. Lai kā arī nebūtu, 1924. gadā Tieslietu ministrija reģistrēja organizāciju ar nosaukumu Latvijas Neredzīgo un vājredzīgo izglītošanas biedrība [Neredzīgo Institūtā Strazdumuižā]”. Šāds nosaukums liecina par to, ka izglītošanas biedrība pārtraukusi darbību bijušajā Vidzemes igauņu daļā. Interesanti, ka 1924. gada Izglītošanas biedrības statūti sarakstīti latviešu valodā, bet vēlākajos likvidācijas dokumentos atkal lietota vācu valoda. Par savu mērķi šī organizācija uzskatīja sekot, kā valsts un pašvaldības ievēro “neredzīgo mācības”, kā jau minēts, mēs šodien teiktu tifloloģijas principiem.

Jaunie Institūta saimnieki šķiet gluži labi tikuši galā ar šo savu pienākumu. XX gs. divdesmitos gados latviešu pedagogi centās iepazīt pasaules tiflopedagoģijas un tiflopsiholoģijas jaunākās atziņas, un reizēm arī paši nevairījās no teorētiskiem vispārinājumiem. Tā, piemēram, jau minētajā 1928. gadā izdotajā Neredzīgo institūtā izgatavoto izstrādājumu katalogā mēģināts grupēt neredzīgus cilvēkus, pēc tā, kādā vecumā viņi zaudējuši redzi. Tie no viņiem, kuriem neesot “atmiņu no gaismas pasaules” labāk piemērojoties savam liktenim un vairāk paļaujoties uz saviem spēkiem.³⁰⁹

Izglītības organizatori neatkarīgajā Latvijā atzina tiflopedagoģiju par vispārējās pedagoģijas sastāvdaļu. Tā, piemēram, 1924. gadā sarīkotajā pedagoģiskajā izstādē defektīvo bērnu skolu nodaļā demonstrēja gan Strazdumuižas institūta koka izstrādājumus, gan Braila rakstāmpiederumus un mācību grāmatas, gan reljefas kartes un globusu.³¹⁰

Tomēr Vācijas uzkrātā ievērojamā tifloloģijas pieredze būtu latviešiem lieti noderējusi. Vācijā pirmajā pasaules karā 8% ievainojumu skāra acis. No šī kara neredzīgajiem tikai 17% nebija nodarbošanās. Vispār vācu neredzīgie nopelnījuši ne mazāk, bet vidēji vairāk kā redzīgie. To veicinājusi, galvenokārt, ārkārtējā neredzīgo prasme koncentrēties uz savu darbu. Berlīnes neredzīgo darba iespēju “pētīšanas komisija” atzīmējusi 17 ražošanas nozaru ar 122 darba veidiem, kas pieejami neredzīgie. Šeit ietilpuši, piemēram, darbi tekstila, papīra, dažādās ķīmijas un veselā virknē citu rūpnieciskās ražošanas nozaru. Nav bijis izslēgts

---

³⁰⁹ Gaile, I. *Ieskats Braila rakstā ar roku pārrakstīto grāmatu vēsturē Latvijā [1889. – 1961.].* – 51. – 52.

lpp.

³¹⁰

Turpat. – 50. lpp.

arī lauksaimniecības darbs, kura sagatavošanai pastāvējušas vairākas speciālas mācību iestādes. Vācijā pastāvējusi Neredzīgo akadēmiskā savienība [Mārburgā], kas darbojusies ļoti enerģiski. Tai piederējis liels skaits zinātniska satura grāmatu, kas iespiestas reljefā.³¹¹ Manuprāt, iespējams, ka Izglītošanas biedrība būtu varējusi kļūt par Vācijas, Austrijas un varbūt arī citu valstu tifloģijas pieredzes popularizētāju Latvijā.

Trūkst noteiktu ziņu par to, kādēļ Izglītošanas biedrību likvidēja. 1932. gadā beidzās šīs biedrības līgums ar valsti, kura iznomāja Neredzīgo institūtu. Tai pašā gadā tiesa atjaunoja Pihlāuu ģimenes mantinieku tiesības uz agrāko Izglītošanas biedrības īpašumu. Par likvidācijas iemeslu varēja kļūt gan lielās depresijas sekas, gan citas ekonomiska vai varbūt politiska rakstura grūtības. Lai kā arī nebūtu, likvidācijas process sācies 1931. gada 17. jūnijā, par likvidāciju Izglītošanas biedrība paziņoja 1933. gada 31. decembra laikrakstā “Valdības Vēstnesis”.³¹²

Neredzīgo un vājredzīgo izglītošanas biedrība bija pirmā organizācija, kas Latvijas teritoriā uzsāka cilvēku ar redzes problēmām sociālās rehabilitācijas un integrācijas darbu. Tā bija privāta labdarības organizācija, kas nesaņēma nekādu būtisku valsts palīdzību. Otrajā darbības periodā Neredzīgo institūtu no Izglītošanas biedrības iznomāja valsts, taču pati biedrība nekādu būtisku palīdzību nesaņēma.

---

³¹¹ **Krogus, A.** *Psihologija sļepih I jejo značēņije dļa obščej psihologii i pedagogiki.* Moskva: Idzaņije avtora, 143.-144. lpp.

³¹² **Vītola, I.** Neredzīgo un vājredzīgo Izglītības biedrības direktorijas priekšsēži [1878. – 1933.], *LPSR SNM Neredzīgo pansionāts*, 1972, 19. lpp.

NOBEIGUMS

Neredzīgo un vājredzīgo izglītošanas biedrība bija pirmā organizācija, kas Latvijas teritorijā uzsāka cilvēku ar redzes problēmām sociālās rehabilitācijas un integrācijas darbu. Tā bija privāta labdarības organizācija, kas nesaņēma nekādu būtisku valsts palīdzību. Izglītības biedrības rašanos noteica XIX. gs. pilsonisko aprindu interese par visdažādāko iedzīvotāju slāņu izglītības veicināšanu. Tās vēsturē izšķirami divi periodi: Krievijas impērijas laikā [1878. – 1918. gads] un Latvijas Republikas laikā [1918. – 1933. gads].

Savas darbības pirmajā periodā Izglītošanas biedrība bija vienīgā organizācija, kas uzturēja Neredzīgo institūtu. XIX. gs. otrajā pusē un XX. gs. sākumā vienīgi Neredzīgo institūtā cilvēkiem ar redzes problēmām bija iespējams apgūt elementāro izglītību, profesiju un muzikālās iemaņas. Izglītošanas biedrība bija vācbaltiešu organizācija, kas veicināja institūta iemītnieku pārvācošanu. Pihlauu ģimenes sekmīga uzņēmējdarbība un kādas Pihlauu mantnieces redzes trūkums noteica stabilu Neredzīgo institūta apmešanos un izaugsmi Strazdumuiža.

Otrajā darbības periodā Neredzīgo institūtu no Izglītošanas biedrības iznomāja valsts. Izglītošanas biedrība kļuva atsvešināta no Neredzīgo institūta audzēkņiem. Tā uzskatīja sevi vienīgi par tifloloģijas popularizētāju. XX. gs. 20. gados un 30. gadu sākumā valsts integrēja Neredzīgo institūta audzēkņus latviešu kultūrā. Izglītošanas biedrības mērķis nebija integrēt neredzīgos un vājredzīgos cilvēkus sabiedrībā tik pilnīgi, ka tie saplūstu ar pārējo sabiedrību, bet gan radīt šiem cilvēkiem pieejamu kaut nelielu elementāro, profesionālo un muzikālo izglītību atsevišķā skolā.

IZMANTOTIE AVOTI UN LITERATŪRA

AVOTI

- 1 **Vītola, I.** Namīpašuma Zvanu ielā 17 [no 1885. g. – Zvanu ielā 11.] telpiskās situācijas vēsture situācijas plānos [1770. – 1970.]. *LPSR SNM Neredzīgo pansionāts*, 1974, 14. lpp.
- 2 **Vītola, I.** Neredzīgo un vājredzīgo biedrības amatniecības uzņēmuma hronika 1883-1913. *LPSR Neredzīgo un vājredzīgo intelektuāli profesiobnālās rehabilitācijas un integrācijas hronikas*, 1975, 8.daļa, 1. - 5. lpp.
- 3 **Vītola, I.** Neredzīgo un vājredzīgo Izglītības biedrības direktorijas priekšsēži [1878. – 1933.], *LPSR SNM Neredzīgo pansionāts*. 1972, 17. lpp.
- 4 **Štāls, M.** *Mūsu rūpju bērni, viņu kopšana un audzināšana*. Rīga: Valtera un Rapas apgāds, 1936, 10. - 42. lpp.
- 5 <http://www.lnbrc.lv/muzejs.htm>
- 6 <http://www.lnbrc.lv/lnb.htm>. [Latvijas neredzīgo biedrības struktūra \[tiešsaiste\]](#). Rīga, [LNBRC, \[atsauce 01.04.2007.\]](#).

LITERATŪRA

- 1 **Briedis, A.** Muižiņa ezermalā. *Rosme*. 2004, Nr. 4, 16. – 18. lpp.
- 2 **Jansone, R.** 50 gadu kāpums. *Rosme*. 1976, Nr.9, 2. lpp.
- 3 **Balodis, A.** *Latvijas un latviešu tautas vēsture*. Rīgā: Neatkarīgā teātra "Kabata" grāmatu apgāds, 1991. 105. - 222. lpp.
- 4 **Gaile, I.** *Ieskats Braila rakstā ar roku pārrakstīto grāmatu vēsturē Latvijā [1889. – 1961.]*. Rīga: Rubuls un Co, 2003. 90 lpp.
- 5 **Grigors, A.** Mācītājs Augusts Grigors par sevi. (pēc intervijas žurnālā "Jaunatnes Draugs", 1925). *Kristus draudze, Luteriski evaņģēliskās Kristus draudzes avīze*. 2007, Nr. 1., 2.
- 6 **Hanovs, D.** *Baltijas Vēstnesis: pilsoniskās nācijas veidošanās [1868.-1906.]*. Rīga: Elpa, 2003. 17. - 18. lpp. l 105. lpp.
- 7 *Latvijas Neredzīgo Biedrībai septiņdesmit pieci*. Rīga: Latvijas Neredzīgo biedrības centrālā valde, 2001. 48 lpp.
- 8 **Lejniņš, K.** *Latviešu draugi pagātnē*. Rīga: Latvijas Neredzīgo bibliotēka, 1937, 2 sējums, 109. - 111. lpp.
- 9 **Malvess, R.** Bagātiem rausis, nabagiem piga: Latvijas neredzīgo rehabilitācijas simtgadi sagaidot. *Rosme*. 1972, Nr.6, 9. lpp.
- 10 **Malvess, R.** Neredzīgo institūta ekonomiskā bāze. *Rosme*. 1977, Nr.5, 9. lpp.
- 11 **Malvess, R.** Neredzīgo institūta priekšvēsture. *Rosme*. 1971, Nr.9, 2. - 3. lpp.
- 12 **Malvess, R.** Otrā mītne: neredzīgo institūta vēsture. *Rosme*. 1973, Nr.11, 13. lpp.
- 13 **Malvess, R.** Pirmie statūti: Latvijas neredzīgo rehabilitācijas simtgadi sagaidot. *Rosme*. 1972, Nr.5, 13.- 14. lpp.
- 14 **Malvess, R.** Trešā mītne: Neredzīgo institūta celtniecības vēsture. *Rosme*. 1974, Nr.2, 7. lpp.
- 15 **Martinsons, I.** *Latvijas Neredzīgo Bibliotēka 40, vakar, šodien, rīt*. Rīga: Braila zīmes, 2003, 7. - 9. lpp.

- 16 *Rīga 1860.-1917. gadā*. Rīga: LPSR ZA Vēstures Institūta izdevums "Zinātne",
1978, 10. - 41. lpp.
- 17 **Rūja, V.** *Juglas vitrāžas: Vidzemes priekšpilsētas grāmata*. Rīga: IU "Braila
Zīmes", 2005, 29. – 31.; 143. – 146.; 160. – 161. lpp.
- 18 **Skalbe, K.** Zeme sauc. **No: Mazās piezīmes**. Rīga: Zvaigzne. ABC, 1994, 5.
sējums, 43. - 49. lpp.
- 19 **Skalbe, K.** 1919. gada 18. novembrī. **No: Mazās piezīmes**. Rīga: Zvaigzne. ABC,
1994, 1. sējums, 180. lpp.
- 20 **Skalbe, K.** Mazās piezīmes 1921. – 1924. **No: Mazās piezīmes**. Rīga: Zvaigzne.
ABC, 1994, 2. sējums, 114.-117.; 134.-135. lpp
- 21 **Skalbe, K.** Mūsu klusie palīgi – pacietība un darbs. **No: Mazās piezīmes**. Rīga:
Zvaigzne. ABC, 1994, 5. sējums, 79. - 98. lpp.
- 22 **Skalbe, K.** Sauli trūcīgiem bērniem!. **No: Mazās piezīmes**. Rīga: Zvaigzne. ABC,
1994, 5. sējums, 53. - 63. lpp.
- 23 **Skalbe, K.** Trīspadsmitais – nelaimes gads pagājis. **No: Mazās piezīmes**. Rīga:
Zvaigzne. ABC, 1994, 5. sējums, 63. - 79. lpp.
- 24 **Belorukov, A.** *Putjami vekov: Istoričeskoje povestvovaņije*. Moskva: Uč.pedgiz,
1940. s.171.-207., 209. - 255.
- 25 **Krasnousov, I. D., Šojev, F. I.** *Lui Braiļ - istoriko-biografīčeskij očerķ*.
Moskva: "Prosveščenije", 1975, s. 169.
- 26 **Krogius, A.** *Psihologija šļepih I jejo značeņije dļa obščej psihologii i*
pedagogiki. Moskva: Izdaņije avtora, 1926. s. 144.
- 27 [http://www.baltic-teachers.nl/download/unit3_holocaust%20timeline%20\(latvian\).doc3](http://www.baltic-teachers.nl/download/unit3_holocaust%20timeline%20(latvian).doc3)
<http://www.liis.lv/latval/literval/val.kopeji/kop11.htm>. Latviešu valodas kopēji,
Bīlenšteins Augusts [tiešsaiste]. Rīga: LIIS, [atsauce 08.03.2007.]. Pieejams
28 internetā:
- 29 <http://www.lm.gov.lv/?sadala=60>
- 30 <http://www.lu.lv/aktualitates/resursi/programma63.doc>
<http://www.lza.lv/ZV/zv991900.htm#7Ose>, I. Pētījumi kara arhīvā Stokholmā [tiesaiste].
31 Rīga: lza, 1999 [atsauce 04.02.2007].
- 32 http://www3.acadlib.lv/greydoc/Pozemkovskas_disertacija/Pozemkovska_lat.doc

DOKUMENTĀRĀ LAPA

Maģistra darbs “Neredzīgo izglītošanas biedrības izveidošana un attīstība Vidzemē un Kurzemē 1877. - 1933.” izstrādāts LU Vēstures un filozofijas fakultātes Arheoloģijas un vēstures palīgdisciplīnu katedrā.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums ir mans patstāvīgs darbs, izmantoti tikai tajā norādītie avoti un literatūra, iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: Ilgvars Hofmanis
2007. gada 19. maijā

Atļauju darbu aizstāvēt:

Vadītājs Dr. hist. asociētais profesors A. Gavriļins

Datums:

Recenzents

Darbs iesniegts:

Metodiķe D. Aspere

Datums:

Darbs aizstāvēts Vēstures maģistranta gala pārbaudījuma komisijas sēdē.

Datums:

Vērtējums

Komisijas sekretārs: lekt. A. Levāns